

Stemmen in tijden van corona; een evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing 2021

Rapport voor Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Project: 21011712

Amsterdam, 28 april 2021

© Ipsos 2021. All rights reserved. Contains Ipsos' Confidential and Proprietary information and may not be disclosed or reproduced without the prior written consent of Ipsos.

Om de vragen
die we stellen
én die we
beantwoorden

ZEKER WETEN

Inhoud

- 3 Leeswijzer
- 5 Samenvatting
- 10 Algemeen
- 15 Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd
- 42 Kiezers die iemand anders gemachtigd hebben om voor hen te stemmen
- 49 Briefstemmers
- 53 Niet-stemmers
- 60 Onderzoeksopzet
- 67 Contact

Leeswijzer

- In dit rapport zijn de belangrijkste resultaten van dit onderzoek weergegeven. In het rapport worden verschillende groepen kiezers beschreven:

Groepen stemmers	Afkorting	Icoon
Alle kiesgerechtigden	Alle kiesgerechtigden	
Alle kiesgerechtigden die gestemd hebben	Alle stemmers	
Kiezers die een andere kiezer gemachtigd hebben om voor hen te stemmen	Stemmers machtiging	
Kiesgerechtigden die niet gestemd hebben	Niet-stemmers	
Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd	Stemlokaal stemmers	
Kiezers die middels een briefstem hebben gestemd	Briefstemmers	

- In de meeste grafieken zijn de antwoordcategorieën “weet ik niet”, “neutraal” en “anders” weggelaten waardoor de percentages niet optellen tot 100%. Wanneer dit het geval is, staat dat aangegeven onder aan de pagina.
- Relevante significante verschillen zijn in de begeleidende tekst naast of onder de grafieken beschreven.

Corona-gerelateerde redenen

- Om te bepalen of men vanwege corona voor een bepaalde manier van stemmen heeft gekozen zijn een aantal antwoordcategorieën samengevoegd tot “corona-gerelateerde redenen”. In de grafieken zijn deze antwoorden aangegeven met een blauwe asterisk (*). Hieronder een overzicht van de antwoordopties die daaronder vallen:
 - *Ik wilde vanwege mijn gezondheid geen risico lopen op een corona-besmetting*
 - *Ik had corona-gerelateerde klachten*
 - *Ik zat in quarantaine vanwege contact met iemand met corona-gerelateerde klachten (dit is inclusief meldingen vanuit de CoronaMelder-app)*
 - *Ik zat in quarantaine vanwege een reis in het buitenland*
 - *Om drukte bij het stemlokaal te voorkomen*

Leeswijzer

In het rapport worden soms ook significante verschillen beschreven tussen verschillende groepen; op basis van leeftijd, stedelijkheid en regio. Voor deze laatste twee groepen gebruiken we de volgende indelingen:

Stedelijkheid:

- **Zeer stedelijk:**
gemiddelde oad van 2500 of meer adressen per km²
- **Sterk stedelijk:**
gemiddelde oad van 1500 tot 2500 adressen per km²
- **Matig stedelijk:**
gemiddelde oad van 1000 tot 1500 adressen per km²
- **Weinig stedelijk:**
gemiddelde oad van 500 tot 1000 adressen per km²
- **Niet stedelijk:**
gemiddelde oad van minder dan 500 adressen per km²

Onder omgevingsadressendichtheid (oad) wordt verstaan het aantal adressen binnen een cirkel met een straal van één kilometer rondom een adres, gedeeld door de oppervlakte van de cirkel. Bij de indeling naar stedelijkheid zijn numerieke waarden van de gemiddelde omgevingsadressendichtheid voor afzonderlijke gebieden gecategoriseerd in vijf groepen of klassen. De klassengrenzen van de verschillende categorieën stedelijkheid worden toegepast met ingang van 1992 en zijn zo gekozen dat alle klassen ongeveer hetzelfde aantal inwoners bevatten. De gemiddelde omgevingsadressendichtheid van een gebied is het gemiddelde van de omgevingsadressendichtheden van alle adressen in dat gebied. De omgevingsadressendichtheid wordt uitgedrukt in adressen per km².

Regio indeling:

Respondent is woonachtig in:

- **3 grote steden:**
Amsterdam, Den Haag of Rotterdam
- **Regio West:**
Noord-Holland, Zuid-Holland of Utrecht
- **Regio Noord:**
Friesland, Groningen of Drenthe
- **Regio Oost:**
Overijssel, Gelderland of Flevoland
- **Regio Zuid:**
Zeeland, Brabant of Limburg

Samenvatting

Conclusies

Hieronder staan de belangrijkste conclusies van dit onderzoek beschreven. Deze resultaten worden verderop in het rapport verder uitgewerkt.

- Nederlandse stemmer heeft door de getroffen maatregelen in het stemlokaal kunnen stemmen zonder angst voor corona.
- Stemmers die op woensdag 17 maart zijn gaan stemmen deden dat omdat men begreep dat stemmen op 15 en 16 maart niet voor hen bedoeld was, maar voor kwetsbare kiezers (61%).
- 7 op de 10 stemmers die op 15 of 16 maart in stemlokaal zijn gaan stemmen deden dit vanwege corona.
- Ruime meerderheid van de stemlokaal stemmers (91%) was goed op de hoogte van de genomen coronamaatregelen in het stemlokaal, het merendeel heeft geen problemen ervaren in het stemlokaal.
- 9 op de 10 stemlokaal stemmers zijn niet gaan kijken naar het stemmen tellen, ruim de helft hiervan wist niet dat dit mocht.
- Belangrijkste reden om per volmacht of brief te stemmen was corona-gerelateerd.
- Corona was geen reden om niet te gaan stemmen, gebrek aan vertrouwen/interesse in de politiek wel.

Nederlandse stemmer heeft door de getroffen maatregelen in het stemlokaal kunnen stemmen zonder angst voor corona

Bij de afgelopen Tweede Kamerverkiezing van 15, 16 en 17 maart 2021 zijn vanwege corona extra maatregelen getroffen om kiezers veilig te kunnen laten stemmen. Denk hierbij aan de gezondheidscheck voor kiezers en stembureauleden, maatregelen om 1,5 meter afstand te houden, vervroegd stemmen, stemmen via volmacht of briefstemmen. Ipsos heeft in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de ervaringen van kiezers met betrekking tot het stemmen in tijden van corona onderzocht. Hieronder beschrijven we in het kort de belangrijkste bevindingen.

Een ruime meerderheid van de stemmers (78%) vindt dat de extra corona-maatregelen duidelijk gecommuniceerd waren, met name in de niet-stedelijke gebieden (83%). Stemmers die in het stemlokaal hun stem uit hebben gebracht vinden vaker dat de maatregelen duidelijk werden gecommuniceerd dan stemmers die iemand anders een machtiging hebben gegeven (78% versus 70%).

11% van alle stemmers geeft aan dat zij vinden dat de verkiezing uitgesteld had moeten worden. Onder stemmers die iemand anders gemachtigd hebben om voor hen te gaan stemmen is dit aandeel groter dan onder stemmers die via een briefstem of in het stemlokaal hun stem hebben uitgebracht (19% versus 10%). Ook 25-34 jarigen en 35-49 jarigen vinden vaker dat de verkiezingen uitgesteld hadden moeten worden (13% en 14%) dan de andere leeftijdsgroepen (8% - 10%). Stemmers die op 17 maart in het stemlokaal hebben gestemd zijn het vaker oneens met deze stelling dan stemmers die op 15 of 16 maart in het stemlokaal hebben gestemd (78% versus 71%).

Ruim een derde (35%) van alle kiesgerechtigden zou bij een volgende verkiezing waarschijnlijk / zeker gebruik maken van briefstemmen; twee op de tien zouden er zeker gebruik van maken. Vooral 70-plussers geven aan dat zij zeker gebruik zouden maken van briefstemmen bij een volgende verkiezing (31%). Ook het merendeel van de briefstemmers zou hier bij een volgende verkiezing zeker weer gebruik van maken (65%). Van alle stemlokaal stemmers geven degenen die vervroegd hun stem in het stemlokaal hebben uitgebracht vaker aan bij een volgende verkiezing hun stem via een brief uit te willen brengen (15% versus 10%). Ook zouden twee op de tien kiesgerechtigden bij een volgende verkiezing zeker gebruik maken van vervroegd stemmen in het stemlokaal. Van de 70-plussers geeft bijna een derde (30%) aan dat zij hier zeker gebruik van zouden maken bij een volgende verkiezing. Bij de andere leeftijdsgroepen ligt dit aandeel tussen de 14% en de 19%. Van de stemmers die deze verkiezing vervroegd zijn gaan stemmen zou 55% bij een volgende verkiezing zeker weer vervroegd gaan stemmen en 37% waarschijnlijk. In het Noorden van het land zou men het minst vaak van deze optie gebruik maken; 40% geeft aan hier geen gebruik van te gaan maken.

Door de getroffen maatregelen heeft de meerderheid (81%) van de stemmers in het stemlokaal zonder angst voor corona kunnen stemmen

70-plussers die in het stemlokaal hun stem hebben uitgebracht, vinden het vaakst dat ze door de getroffen maatregelen hun stem konden uitbrengen zonder angst te hebben voor corona (89%). Bij 18-24 jarigen was dit minder vaak het geval (78%). Van de mensen die op 15 of 16 maart zijn gaan stemmen in het stemlokaal heeft 10% niet zonder angst voor corona in het stemlokaal zijn stem uitgebracht. Onder stemmers die op 17 maart zijn gaan stemmen is dit 7%. Met name de 18-24 jarigen die op maandag of dinsdag zijn gaan stemmen, hebben ondanks de getroffen maatregelen niet zonder angst voor corona kunnen stemmen (26%).

Meerderheid stemmers (82%) heeft op 17 maart een stem uitgebracht, voornamelijk omdat men begreep dat stemmen op 15 en 16 maart voor de kwetsbare kiezers bedoeld was

In niet-stedelijke gebieden zijn meer stemmers op 17 maart gaan stemmen dan in de meer stedelijke gebieden (86% versus 79-83%). Bereikbaarheid van het stemlokaal speelde daarbij in de niet-stedelijke gebieden (22%) een grotere rol dan in de meer stedelijke gebieden (13-18%). Het merendeel van de 70-plussers die in het stemlokaal hebben gestemd, heeft ervoor gekozen om niet per brief te stemmen, omdat ze liever op de gebruikelijke manier stemmen of omdat ze het stemmen in het stemlokaal veilig vonden. 70-plussers die op 17 maart zijn gaan stemmen hebben voor deze dag gekozen, omdat er op deze dag een stemlokaal open was dat beter bereikbaar was (39%) en omdat ze uit gewoonte altijd op woensdag stemmen (31%). Bij de andere leeftijdsgroepen was de belangrijkste reden dat 15 en 16 maart voor de kwetsbare groepen was bedoeld (61-68%).

Meerderheid vervroegd (stemlokaal) stemmers is eerder gaan stemmen vanwege corona (70%)

18% van de stemlokaal stemmers heeft op 15 of 16 maart gestemd, voornamelijk omdat deze dagen voor kwetsbare kiezers bedoeld waren (30%). 50-plussers, en met name 70-plussers, zijn vaker vervroegd gaan stemmen in het stemlokaal dan de jongere leeftijdsgroepen (50-69 jaar: 23%, 70+: 51%). De meerderheid van de stemmers die op 15 of 16 maart zijn gaan stemmen vanwege angst voor besmetting (64%), zou op 17 maart in het stemlokaal zijn gaan stemmen wanneer het niet mogelijk was geweest om op 15 of 16 maart te stemmen, 5% niet. Een ruime meerderheid (83%) van de 70-plussers die vervroegd zijn gaan stemmen in het stemlokaal vanwege angst voor besmetting of omdat deze dagen voor kwetsbare doelgroep waren, zou op 17 maart zijn gaan stemmen wanneer vervroegd stemmen in het stemlokaal niet mogelijk was geweest.

Meerderheid van de stemlokaal stemmers was goed op de hoogte van de genomen coronamaatregelen in het stemlokaal, het merendeel heeft geen problemen ervaren in het stemlokaal

9 op de 10 stemlokaal stemmers waren op de hoogte van de corona-maatregelen in het stemlokaal, voornamelijk via de gemeente

In niet-stedelijke gebieden was men het best op de hoogte van de coronamaatregelen in het stemlokaal (94%). 25-34 en 35-49 jarigen waren het minst goed op de hoogte van de genomen coronamaatregelen in het stemlokaal (89% en 88%).

Het minst bekend waren stemlokaal stemmers met het reinigen van stemhokjes en de vragen van de gezondheidscheck. Stemmers die op 17 maart hebben gestemd waren minder goed op de hoogte van de vragen van de gezondheidscheck (13% was (vrijwel) niet op de hoogte) dan stemmers die op 15 of 16 maart hebben gestemd (8% was (vrijwel) niet op de hoogte).

In niet-stedelijke gebieden was men beter op de hoogte van de vragen van de gezondheidscheck (79%) en het 1,5 meter afstand houden (96%) dan in de meer stedelijke gebieden.

70-plussers waren het best op de hoogte van de verschillende coronamaatregelen in het stemlokaal.

Ervaringen stemlokaal

- 17% van de stemlokaal stemmers is gevraagd om het mondkapje af te doen, het grootste bezwaar hiertegen was dat een mondkapje maar 1 keer gedragen mag worden. Stemmers die op 15 of 16 maart zijn gaan stemmen zijn vaker gevraagd om hun mondkapje af te doen om hun identiteit vast te stellen (19%) dan stemmers die op 17 maart zijn gaan stemmen (16%). In zeer stedelijke gebieden moest men het vaakst het mondkapje afdoen om de identiteit vast te stellen (25%).
- Bij de ingang was duidelijk aangegeven hoe stemmers bij het stemlokaal moesten komen en in het stemlokaal was het duidelijk hoe men moest lopen.
- Enkele stemlokaal stemmers (4%) hebben problemen ervaren met de toegankelijkheid van het stemlokaal, waaronder onduidelijke of smalle looproutes. In de zeer stedelijke en sterk stedelijke gebieden hebben stemlokaal stemmers het vaakst problemen ervaren met de toegankelijkheid van het stemlokaal (6% en 4%). In niet-stedelijke gebieden heeft 2% van de stemlokaal stemmers problemen ervaren.
- Ook hebben enkele stemlokaal stemmers (3%) problemen ervaren bij het uitbrengen van hun stem, onder 25-34 jarigen werden de meeste problemen ervaren (6%). De onduidelijkheid over

wat mee moest naar het stemlokaal is het vaakst genoemde probleem bij het uitbrengen van de stem. Stemmers die op 15 of 16 maart zijn gaan stemmen hebben vaker problemen ervaren bij het uitbrengen van hun stem dan stemmers die op 17 maart zijn gaan stemmen (5% versus 3%).

- Ruim een kwart van de stemmers die om uitleg hebben gevraagd aan een van de stembureauleden, heeft deze niet ontvangen. Drie op de tien stemmers die problemen hadden, hebben hulp gehad in het stemhokje. In de meeste gevallen van een stembureau lid.
- Op 15 en 16 maart werd met name tussen 09.00 en 16.00 uur gestemd, op 17 maart was de spreiding over de dag groter maar de wachttijd langer, voornamelijk na 16.00 uur was deze langer. 70-plussers zijn het vaakst gaan stemmen tussen 09.00 en 12.00 uur in de ochtend (52%). Op 17 maart was er vaker een wachttijd bij het stemlokaal dan op 15 of 16 maart. In de weinig stedelijke en niet-stedelijke gebieden was er vaker geen wachttijd (66% en 70%) dan in de zeer stedelijke en sterk stedelijke gebieden (50% en 54%). In de zeer stedelijke gebieden was de wachttijd het langst: 20% van de stemlokaal stemmers moest 10-15 minuten wachten voordat ze het stemlokaal konden betreden.
- In de meeste gevallen kon in het stemlokaal voldoende afstand gehouden worden. Op 15 en 16 maart kon er beter afstand worden gehouden dan op 17 maart: op 15 maart en 16 maart kon 88% van de stemmers altijd afstand houden, op 17 maart 81%. In de weinig stedelijke en niet-stedelijke gebieden konden bijna negen op de tien stemlokaal stemmers altijd voldoende afstand bewaren in het stemlokaal. In de zeer stedelijke en sterk stedelijke gebieden was dit lastiger: circa 8 op de 10 stemlokaal stemmers konden altijd voldoende afstand bewaren.

9 op de 10 stemlokaal stemmers zijn niet gaan kijken naar het stemmen tellen, ruim de helft hiervan wist niet dat dit mocht

Jongeren (18-24 jaar) zijn het vaakst gaan kijken naar het tellen van de stemmen (14%) maar 50-69 jarigen en 70-plussers waren het best op de hoogte dat ze aanwezig mochten zijn bij het stemmen tellen (46% en 60%). De meeste stemlokaal stemmers die bij het tellen van de stemmen zijn gaan kijken, hebben dit in de avond gedaan.

Belangrijkste redenen om per volmacht of brief te stemmen was corona-gerelateerd. Corona was geen reden om niet te gaan stemmen, gebrek aan vertrouwen/interesse in de politiek wel

13% van de stemlokaal stemmers heeft een volmacht gekregen om voor iemand anders te stemmen, waarvan bijna 90% voor 1 persoon

Stemmers die op 15 of 16 maart zijn gaan stemmen hebben vaker een volmacht van iemand anders gekregen dan stemmers op 17 maart (16% versus 12%). In weinig stedelijke gebieden heeft men vaker voor meer dan 1 persoon een stem uitgebracht dan in meer stedelijke gebieden (19% versus 6-14%).

Vier op de tien stemmers die iemand een volmacht hebben gegeven deden dit vanwege corona, een kwart had geen tijd had om zelf te gaan stemmen

Kiesgerechtigden konden een schriftelijke volmacht aanvragen bij de gemeente. Een enkele stemmer die per volmacht heeft gestemd (4%) heeft dit gedaan.

Bijna de helft van de stemmers die iemand een volmacht hebben gegeven, zou zeker zelf gaan stemmen wanneer iemand machtigen niet mogelijk was, twee op de tien niet. Hierbij is geen verschil tussen stemmers die wel of niet vanwege corona iemand hebben gemachtigd.

70-plussers die een machtiging hebben gegeven aan een andere kiezer en niet per brief hun stem hebben uitgebracht, geven hier verschillende redenen voor: ze noemen 'het kwam zo beter uit' het meest.

Meer dan de helft van de briefstemmers heeft om corona-gerelateerde redenen voor briefstemmen gekozen

Het geen risico willen lopen op een besmetting is de meest genoemde reden van briefstemmers (36%). Ook gemak en drukte voorkomen werden veel genoemd. Het merendeel (82%) van de briefstemmers heeft de briefstem op de post gedaan. Meer dan de helft heeft in de week van 8 tot 14 maart de briefstem ingeleverd of op de post gedaan. Briefstemmers hadden weinig moeite met het stemmen per brief, 8% heeft informatie opgevraagd of opgezocht.

Corona geen reden om niet te gaan stemmen; geen vertrouwen of interesse in politiek zijn meest genoemde reden voor niet-stemmers

Bijna een derde van de niet-stemmers geeft aan geen vertrouwen of interesse in politiek te hebben. Daarnaast is één op de tien niet-stemmers niet gaan stemmen vanwege corona. Van de kiezers die niet hebben gestemd omdat ze geen risico wilden lopen op een coronabesmetting, was bijna de helft wel gaan stemmen als dat per brief had gekund.

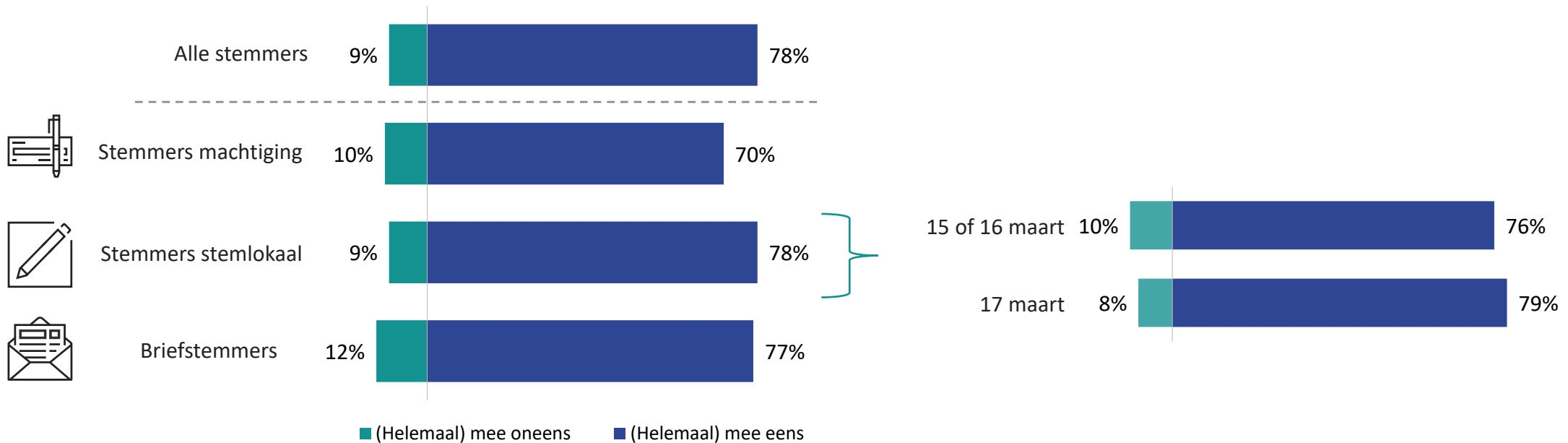
Een ruime meerderheid (79%) van de niet-stemmers was op de hoogte van de coronamaatregelen in het stemlokaal, voornamelijk via de media. Op de vraag waarom men niet voor het geven van een volmacht heeft gekozen is "Ik stem nooit" de meest genoemde reden. Nooit gaan stemmen is ook de meest genoemde reden voor 70-plussers die niet zijn gaan stemmen; bijna vier op de tien hebben niet per brief gestemd omdat ze nooit stemmen.

Algemeen

Ruime meerderheid stemmers vond dat de extra corona-maatregelen duidelijk gecommuniceerd werden

De extra corona-maatregelen tijdens deze Tweede Kamerverkiezing werden duidelijk gecommuniceerd*

- Stemmers die in het stemlokaal hun stem uit hebben gebracht vinden vaker dat de maatregelen duidelijk werden gecommuniceerd dan stemmers die iemand een machtiging hebben gegeven (78% versus 70%).
- In de niet-stedelijke gebieden geven kiesgerechtigden het vaakst aan dat de extra corona-maatregelen duidelijk gecommuniceerd werden (83%).

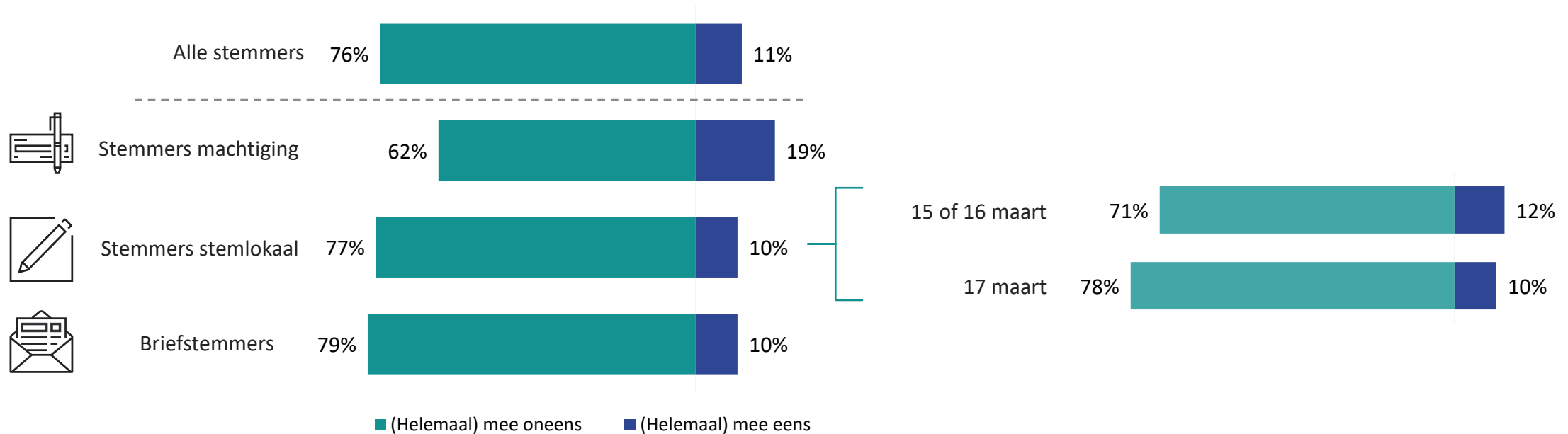
Basis: alle stemmers (n=3792), stemlokaal stemmers op 15 of 16 maart (n= 604), stemlokaalstemmers op 17 maart (n=2674)

A2b. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling: De extra corona-maatregelen tijdens deze Tweede Kamerverkiezing werden duidelijk gecommuniceerd

* Rest tot 100% 'neutraal' of 'weet ik niet/geen mening'

11% van alle stemmers vond dat de verkiezingen uitgesteld hadden moeten worden, met name stemmers die iemand gemachtigd hebben

De verkiezingen hadden uitgesteld moeten worden*

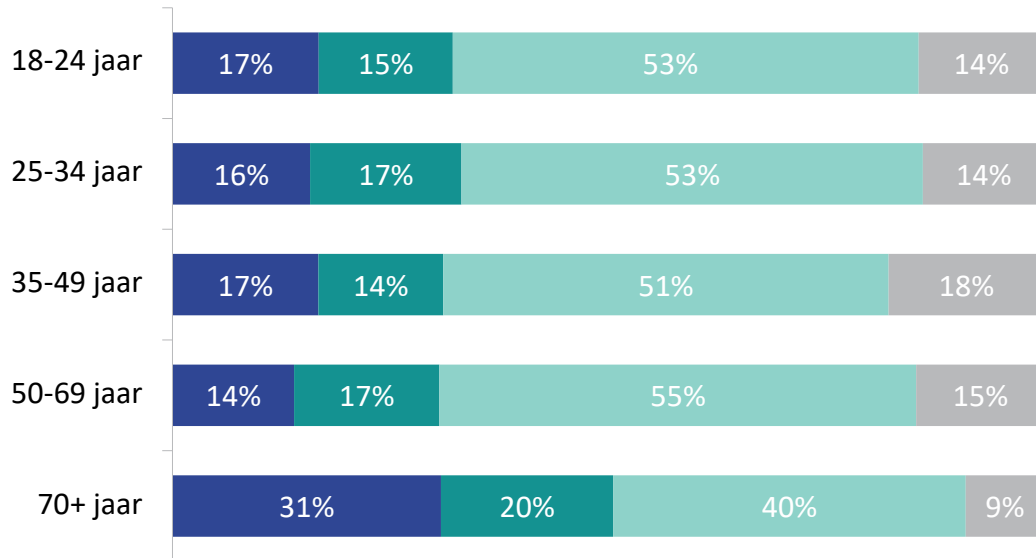
- Stemmers die iemand anders hebben gemachtigd om voor hen te gaan stemmen vinden vaker dat de verkiezing uitgesteld had moeten worden dan stemmers die via een briefstem of in het stemlokaal hun stem hebben uitgebracht (19% versus 10%).
- Stemmers die op 17 maart in het stemlokaal hebben gestemd zijn het vaker oneens met deze stelling dan stemmers die op 15 of 16 maart in het stemlokaal hebben gestemd (78% versus 71%).
- Met name 25-34 jarigen en 35-49 jarigen vinden dat de verkiezingen uitgesteld hadden moeten worden (13% en 14%). Bij de andere leeftijdsgroepen is dit aandeel 8% tot 10%.

Basis: alle stemmers (n=3792), stemmers op 15 of 16 maart (n= 604), stemmers op 17 maart (n=2674)

A2b. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling: De verkiezingen hadden uitgesteld moeten worden

* Rest tot 100% 'neutraal' of 'weet ik niet/geen mening'

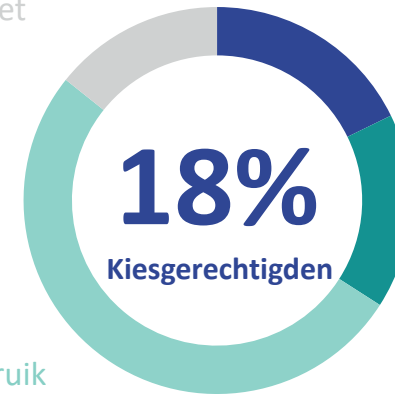
Bijna 2 op de 10 kiesgerechtigden zouden bij een volgende verkiezing zeker gebruik maken van stemmen per brief

- Ja, ik zou hier zeker gebruik van maken
- Ja, ik zou hier waarschijnlijk gebruik van maken
- Nee, ik zou hier geen gebruik van maken
- Weet niet / geen mening

... van alle kiesgerechtigden zou bij een volgende verkiezing zeker gebruik maken van het stemmen per brief

14% weet niet

18%
Kiesgerechtigden

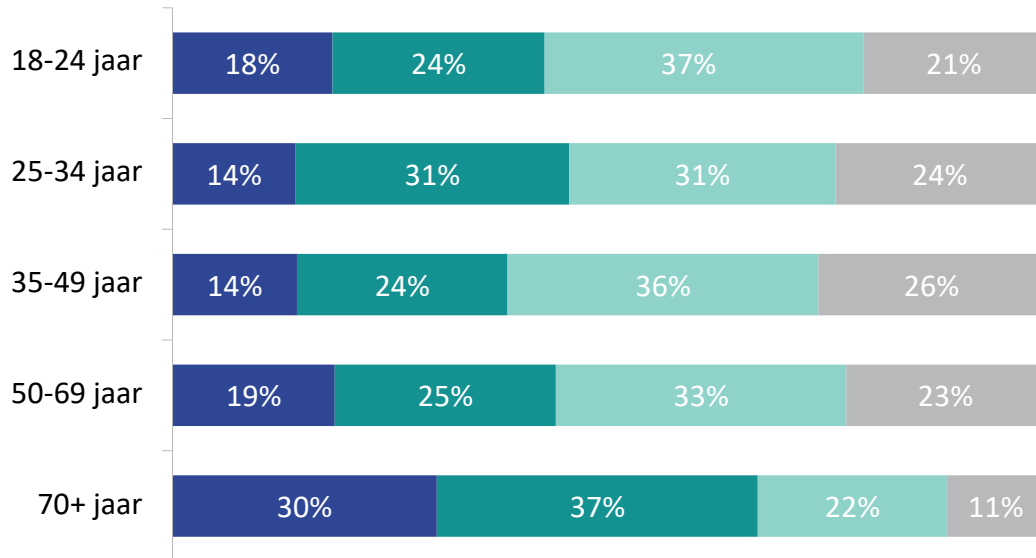
17% zou waarschijnlijk gebruik maken van het stemmen per brief bij een volgende verkiezing

51% zou geen gebruik maken van het stemmen per brief

- Met name 70-plussers zouden zeker gebruik maken van briefstemmen bij een volgende verkiezing (31%). Bij de andere leeftijdsgroepen is dit ongeveer 15%.
- Ook het merendeel van de briefstemmers zou hier bij een volgende verkiezing zeker weer gebruik van maken (65%)
- Van de stemmers die in het stemlokaal hebben gestemd geven degenen die vervoegd hun stem hebben uitgebracht in het stemlokaal vaker aan hun stem via brief uit te willen brengen (15% versus 10%).

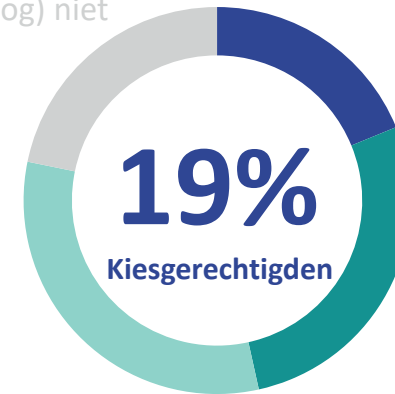
Ook zouden 2 op de 10 kiesgerechtigden bij een volgende verkiezing zeker gebruik maken van vervroegd stemmen

... van alle kiesgerechtigden zou bij een volgende verkiezing zeker gebruik maken van vervroegd stemmen in het stemblok

- Ja, ik zou hier zeker gebruik van maken
- Ja, ik zou hier waarschijnlijk gebruik van maken
- Nee, ik zou hier geen gebruik van maken
- Weet niet / geen mening

22% weet (nog) niet

28% zou waarschijnlijk gebruik maken van vervroegd stemmen bij een volgende verkiezing

32% zou geen gebruik maken van vervroegd stemmen

- Van de 70-plussers geeft 30% aan dat zij zeker gebruik zouden maken van vervroegd stemmen bij een volgende verkiezing. Bij de andere leeftijdsgroepen ligt dit aandeel tussen de 14% en de 19%.
- In het Noorden van het land zou men het minst vaak gebruik maken van vervroegd stemmen; 40% geeft aan hier geen gebruik van te maken.
- Van de stemmers die deze verkiezing vervroegd zijn gaan stemmen zou 55% bij een volgende verkiezing zeker weer vervroegd gaan stemmen en 37% waarschijnlijk.

**Kiezers die in het stembureau
hebben gestemd**

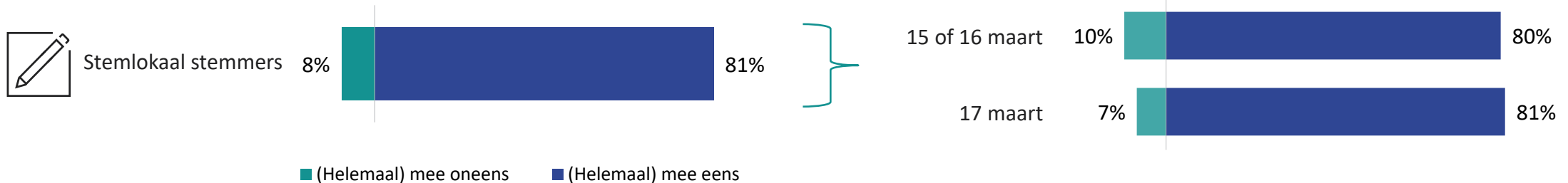
© Ipsos 2021

ZEKER WETEN

Door de getroffen maatregelen heeft de meerderheid van de stemmers in het stemlokaal zonder angst voor corona kunnen stemmen

Door de getroffen maatregelen kon ik mijn stem uitbrengen zonder angst te hebben voor corona*

- Van de mensen die op 15 of 16 maart zijn gaan stemmen in het stemlokaal geeft 10% aan dat zij niet vinden dat ze zonder angst voor corona in het stemlokaal hun stem konden uitbrengen. Onder stemmers die op 17 maart zijn gaan stemmen is dit 7%.
- 70-plussers, die in het stemlokaal hun stem hebben uitgebracht, vinden het vaakst dat ze door de getroffen maatregelen hun stem konden uitbrengen zonder angst te hebben voor corona (89%). Bij 18-24 jarigen was dit juist minder vaak het geval (78%). Met name de 18-24 jarigen die op maandag of dinsdag zijn gaan stemmen, hebben ondanks de getroffen maatregelen niet zonder angst voor corona kunnen stemmen (26%).

Basis: alle stemlokaal stemmers (n=3278), stemlokaal stemmers op 15 of 16 maart (n= 604), stemlokaal stemmers op 17 maart (n=2674)

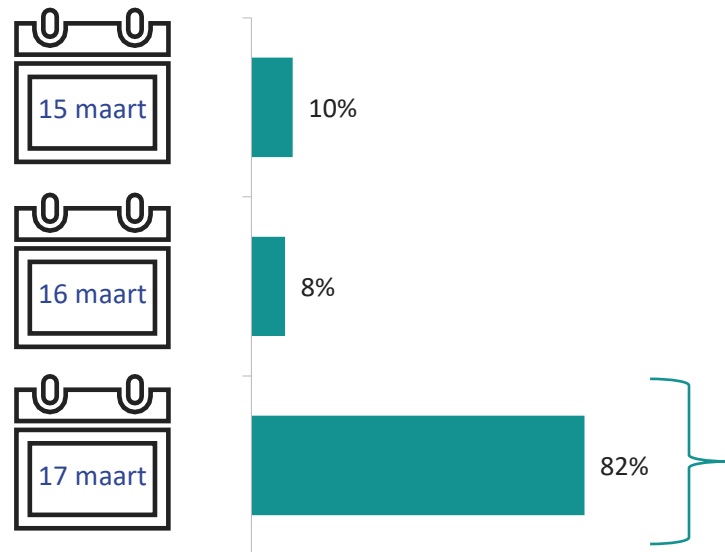
A2b. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling: Door de getroffen maatregelen kon ik mijn stem uitbrengen zonder angst te hebben voor corona?

* Rest tot 100% 'neutraal' of 'weet ik niet/geen mening'

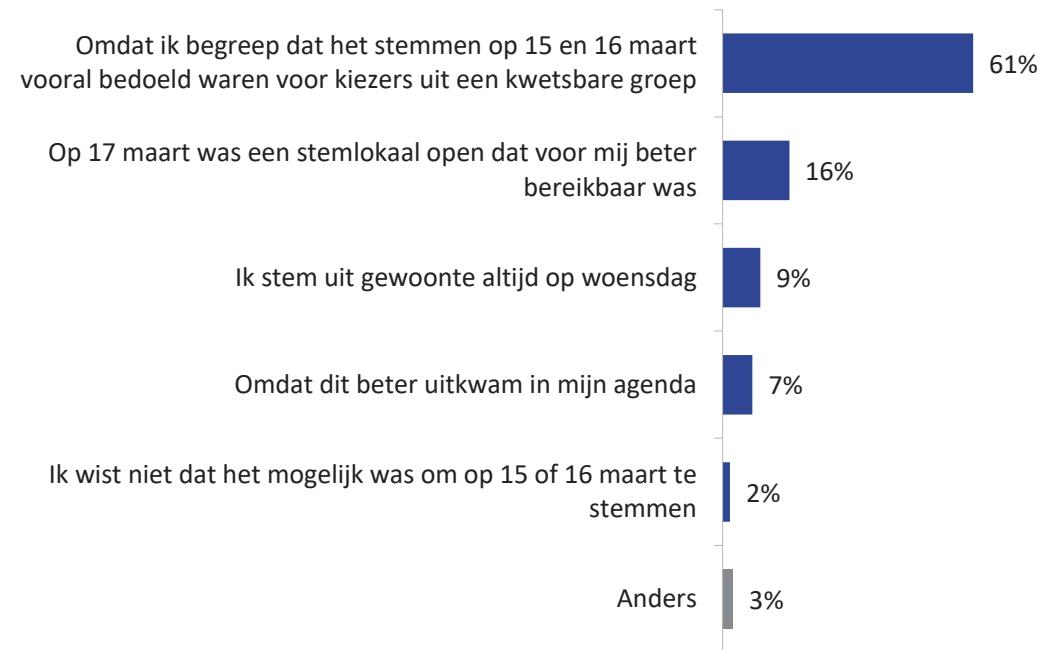
Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Meerderheid heeft op 17 maart stem uitgebracht: zij begrepen dat 15 en 16 maart voor kwetsbare kiezers bedoeld waren

Op welke dag heeft u gestemd?

Wat is de belangrijkste reden waarom u op 17 maart heeft gestemd?*

- In de regio 'Rest West' is het percentage dat aangeeft op 17 maart te zijn gaan stemmen omdat 15 en 16 maart voor kwetsbare kiezers was, het hoogst (66%).
- In niet-stedelijke gebieden zijn meer stemmers op woensdag 17 maart gaan stemmen dan in de meer stedelijke gebieden (86% versus 79-83%). Bereikbaarheid van het stemlokaal speelde daarbij in de niet-stedelijke gebieden (22%) een grotere rol dan in de meer stedelijke gebieden (13-18%).
- 70-plussers die op 17 maart zijn gaan stemmen hebben voor deze dag gekozen, omdat er op deze dag een stemlokaal open was dat beter bereikbaar was (39%) en omdat ze uit gewoonte altijd op woensdag stemmen (31%). Bij de andere leeftijdsgroepen was de belangrijkste reden dat 15 en 16 maart voor de kwetsbare groepen waren bedoeld (61-68%).

Basis: D2: alle stemlokaal stemmers (n=3278)/ D2b: stemmers op 17 maart (n=2674)

D2. Op welke dag heeft u gestemd? / D2b. Wat is de belangrijkste reden waarom u op 17 maart heeft gestemd?

*Rest tot 100% 'weet niet/geen mening'

© Ipsos 2021

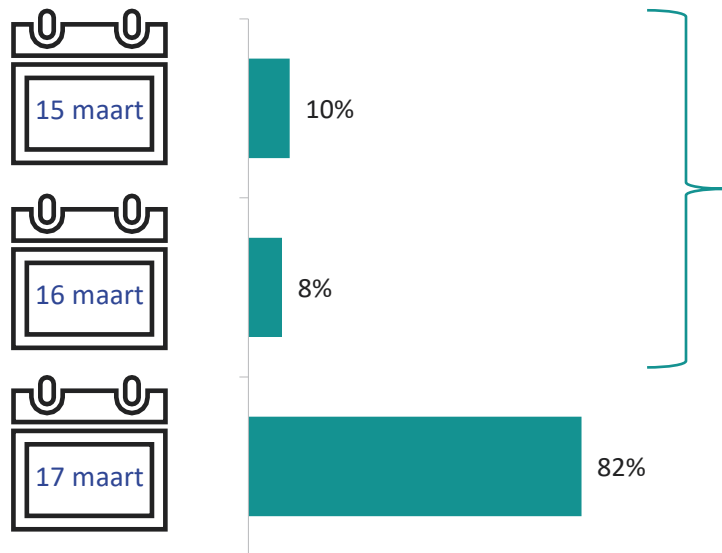
17

ZEKER WETEN

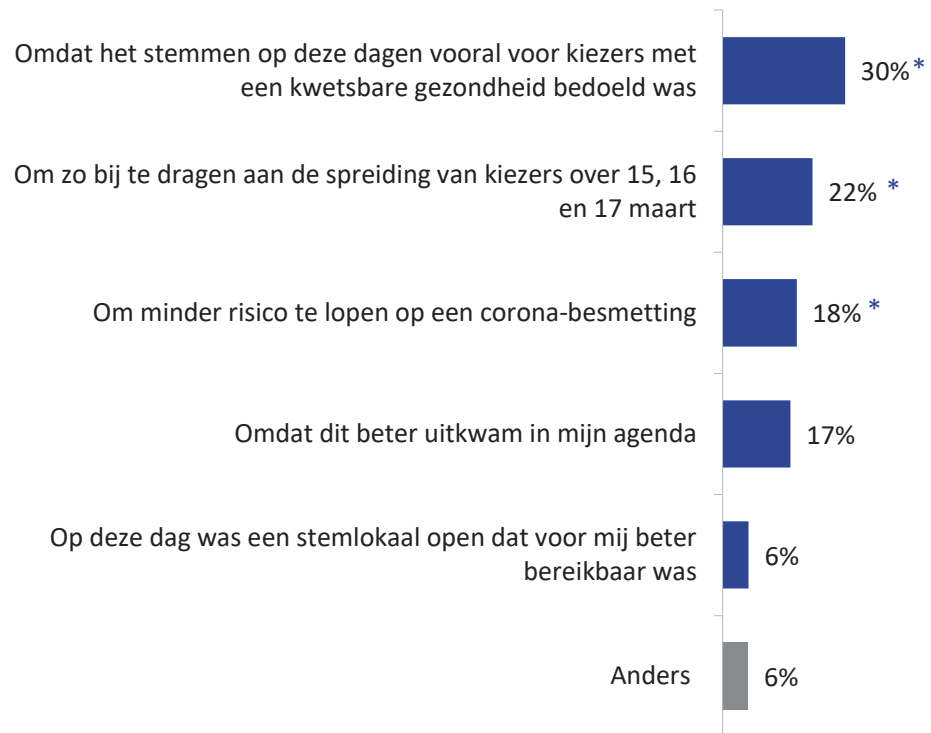
Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Ongeveer 2 op de 10 stemlokaal stemmers heeft op 15 of 16 maart gestemd, meerderheid vanwege corona

Op welke dag heeft u gestemd?

Wat was voor u de belangrijkste reden dat u op 15 of 16 maart bent gaan stemmen?*

- 50-plussers, en met name 70-plussers, zijn vaker vervroegd gaan stemmen in het stemlokaal dan de jongere leeftijdsgroepen (50-69 jaar: 23%, 70+: 51%).

Basis: D2: alle stemlokaal stemmers (n=3278)/ D2a: stemmers op 15 of 16 maart (n=604)

D2. Op welke dag heeft u gestemd? / D2a. Wat was voor u de belangrijkste reden dat u op 15 of 16 maart bent gaan stemmen?

*Rest tot 100% 'weet niet/geen mening'

* Corona gerelateerd

© Ipsos 2021

18

ZEKER WETEN

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Meerderheid stemmers die 15/16 maart zijn gaan stemmen vanwege angst voor besmetting zou op 17 maart in het stemlokaal zijn gaan stemmen als het niet mogelijk was geweest op 15/16 maart te stemmen, 5% niet

Toelichting waarom men niet op 17 maart zou stemmen:

Selectie op basis van open antwoorden

Dan zou voor mij het **risico** te hoog zijn, ook al zijn alle extra **corona** maatregelen getroffen. Ben zelf diabeet en zorg 7x24 uur voor een ernstig zieke verzwakte partner

Ik behoor tot de **risicogroep**

Drukte en meer **risico**

Omdat ik al meer dan een jaar zelf in quarantaine zit, op een wandeling per dag na. En dan voor het stemmen dat **risico** niet had gelopen

Kans op **besmetting** te groot

Te **druk** met mensen tijdens **corona**

Te veel **risico op corona-virus**

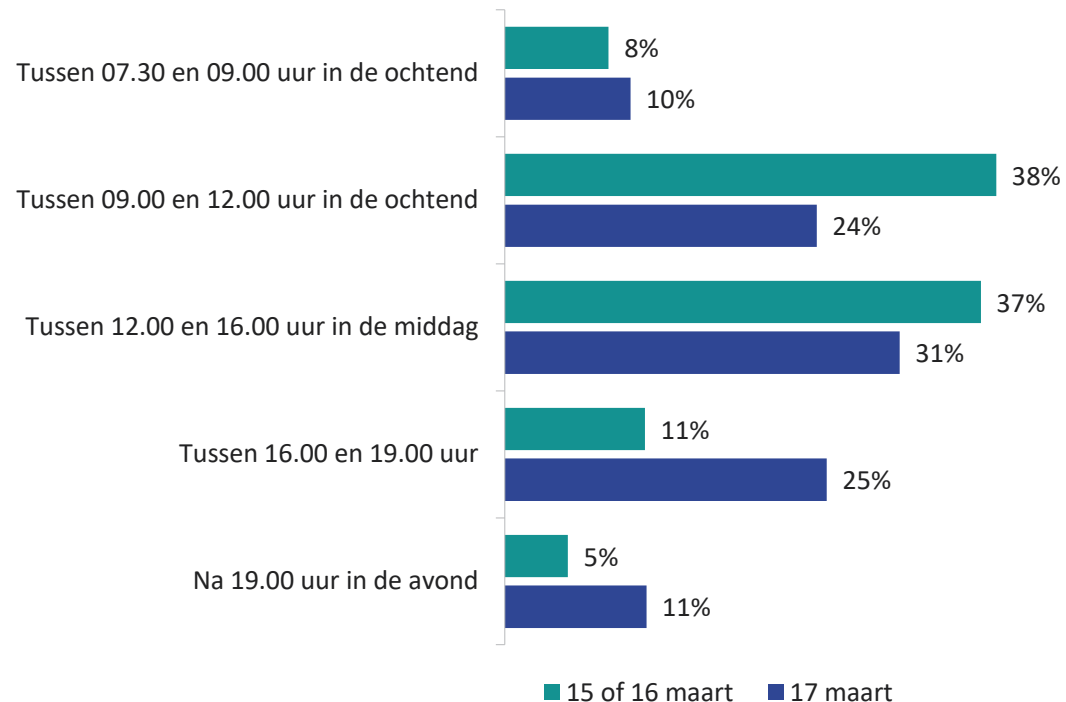
Basis: D2ab: alle stemlokaal stemmers die op 15 of 16 maart gestemd hebben vanwege angst voor besmetting of omdat deze dagen voor kwetsbare doelgroep waren (n=289)/D2ac: alle stemlokaal stemmers die op 15 of 16 maart gestemd hebben vanwege angst voor besmetting of omdat deze dagen voor kwetsbare doelgroep waren en die niet op 17 maart zouden zijn gaan stemmen (n=16)

D2ab. Wanneer het niet mogelijk was geweest om op 15 of 16 maart uw stem uit te brengen, had u dit dan op 17 maart gedaan?/D2ac. Kunt u kort toelichten waarom u dan niet op 17 maart zou gaan stemmen?

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Op 15 en 16 maart werd met name tussen 09.00 en 16.00 uur gestemd, op 17 maart was de spreiding over de dag groter

Hoe laat bent u gaan stemmen?

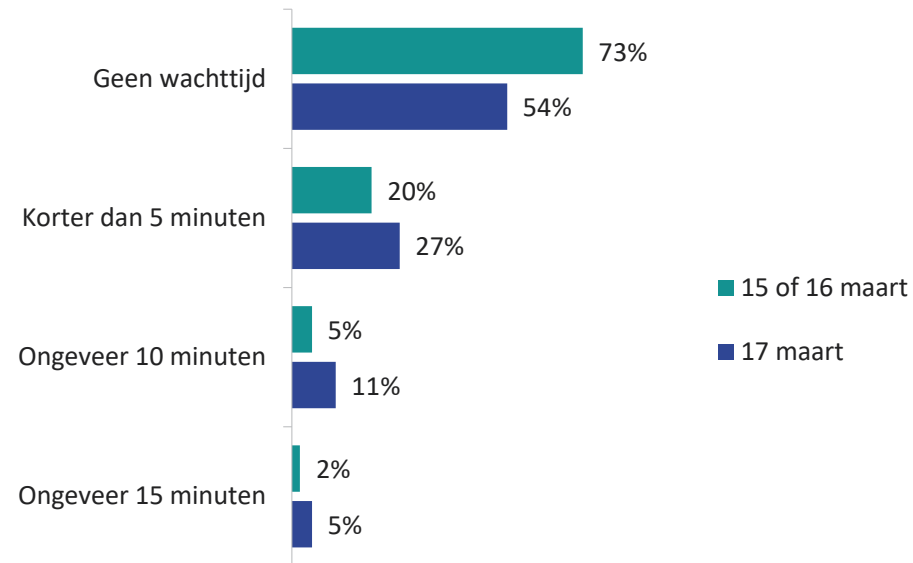

- 70-plussers zijn het vaakst gaan stemmen tussen 09.00 en 12.00 uur in de ochtend (52%).

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Op 17 maart was er vaker een wachttijd bij het stemlokaal dan op 15 of 16 maart

Hoe lang heeft u ongeveer moeten wachten voordat u het stemlokaal kon betreden?*

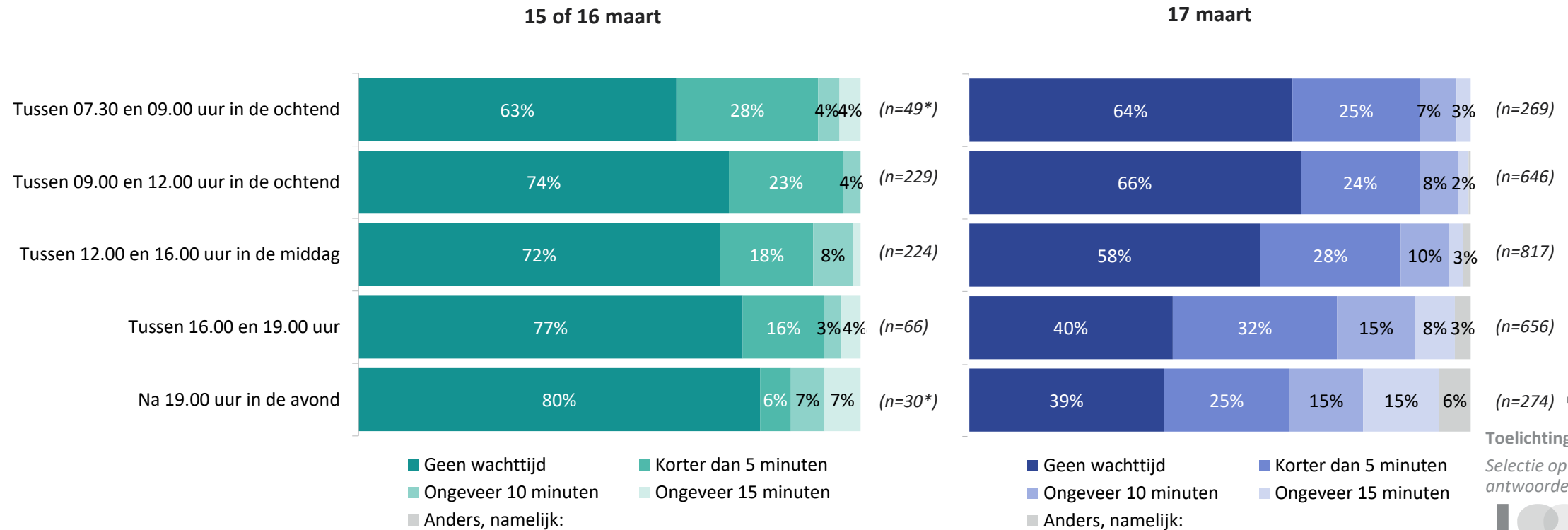
- In de weinig stedelijke en niet-stedelijke gebieden was er vaker geen wachttijd (66% en 70%) dan in de zeer stedelijke en sterk stedelijke gebieden (50% en 54%).
- In de zeer stedelijke gebieden was de wachttijd het langst: 20% moest 10-15 minuten wachten voordat ze het stemlokaal konden betreden.

Basis: alle stemlokaal stemmers (n=3278), stemmers op 15 of 16 maart (n= 604), stemmers op 17 maart (n=2674)

D12. Hoe lang heeft u ongeveer moeten wachten voordat u het stemlokaal kon betreden?

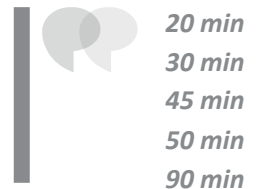
*Rest tot 100% 'anders' of weet ik niet'

De langere wachttijden op 17 maart waren voornamelijk na 16.00 uur

Toelichting Anders, namelijk:

Selectie op basis van open antwoorden

Basis: alle stemlokaal stemmers (n=3278), stemmers op 15 of 16 maart (n= 604), stemmers op 17 maart (n=2674)

D12. Hoe lang heeft u ongeveer moeten wachten voordat u het stemlokaal kon betreden?

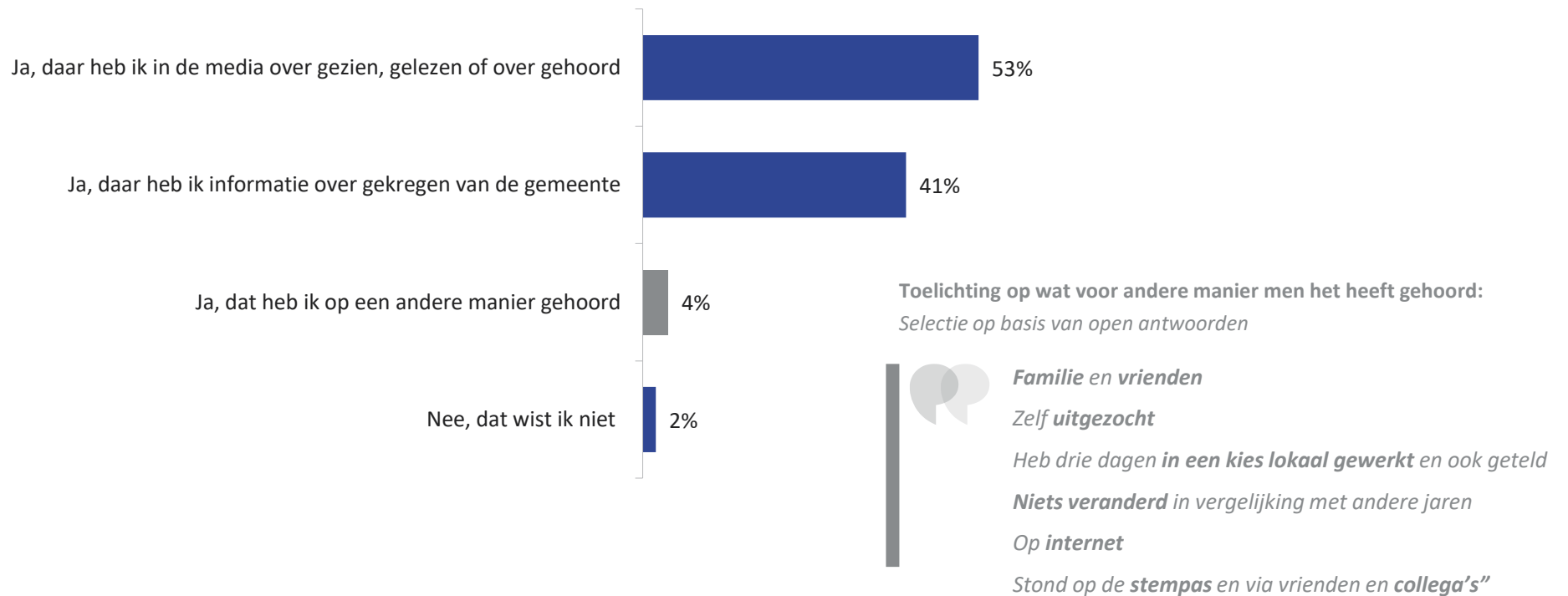
* Let op: indicatief vanwege weinig waarnemingen

**Rest tot 100% 'anders' of weet ik niet'

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Meer dan de helft van de stemlokaal stemmers wist voorafgaand aan de verkiezing via de media hoe zij hun stem uit konden brengen

Wist u vooraf hoe u bij de Tweede Kamerverkiezing uw stem kon uitbrengen?

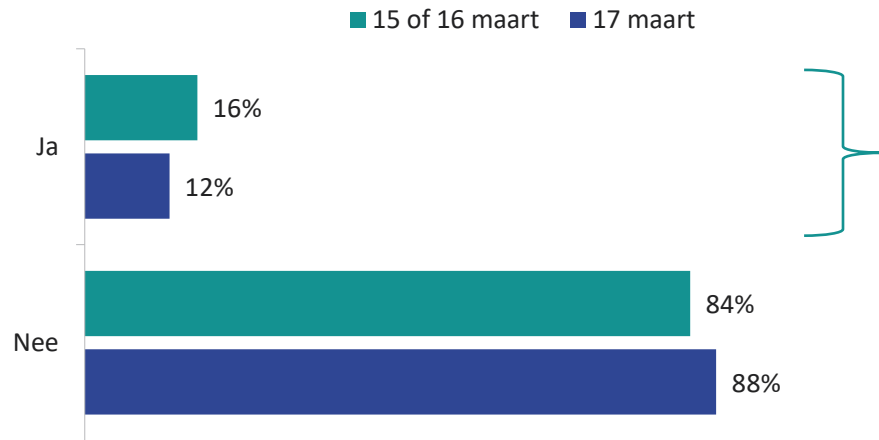
Basis: D1: alle stemlokaal stemmers (n=3278); D1b: alle stemlokaal stemmers die het op een andere manier gehoord (n=93)

D1. Wist u vooraf hoe u bij de Tweede Kamerverkiezing uw stem kon uitbrengen? (één antwoord mogelijk)/ D1b. Op welke andere manier heeft u gehoord over hoe u bij de Tweede Kamerverkiezing uw stem kon uitbrengen?

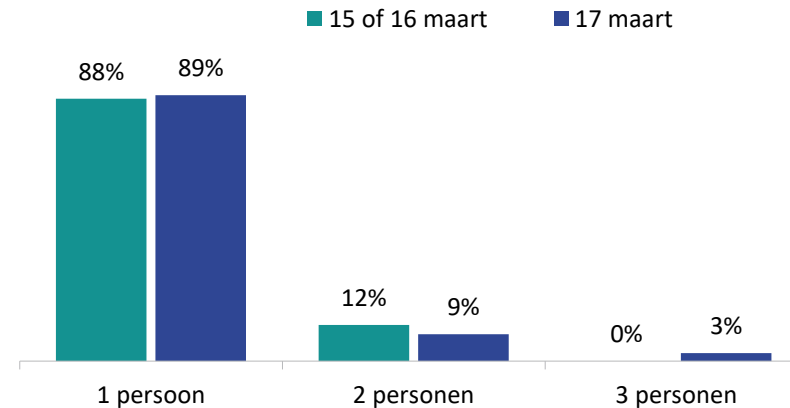
Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

13% van de stemlokaal stemmers heeft een volmacht gekregen om voor iemand anders te stemmen, waarvan bijna 90% voor 1 persoon

Heeft u een volmacht gekregen om ook voor iemand anders te stemmen?

Van hoeveel personen heeft u een volmacht gekregen om voor hen te stemmen?

- Stemmers die op 15 of 16 maart zijn gaan stemmen hebben vaker een volmacht van iemand anders gekregen dan stemmers op 17 maart (16% versus 12%).
- In weinig stedelijke gebieden heeft men vaker voor meer dan 1 persoon een stem uitgebracht dan in meer stedelijke gebieden (19% versus 6-14%).

Basis: D4: alle stemlokaal stemmers (n=3278), stemmers op 15 of 16 maart (n= 604), stemmers op 17 maart (n=2674)/D4a: stemlokaal stemmers die volmacht gekregen (n=n=388): stemmers op 15 of 16 maart die volmacht gekregen (n=83); stemmers op 17 maart die volmacht gekregen(n=305)

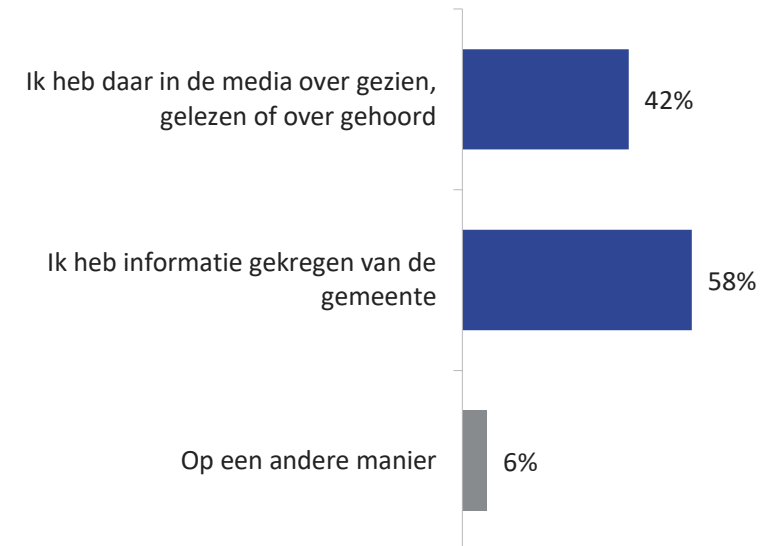
D4. Heeft u een volmacht gekregen om ook voor iemand anders te stemmen? / D4a. Van hoeveel personen heeft u een volmacht gekregen om voor hen te stemmen?

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

9 op de 10 stemlokaal stemmers waren op de hoogte van de coronamaatregelen in het stemlokaal, voornamelijk via de gemeente

Hoe heeft u de informatie over de coronamaatregelen die in het stemlokaal zijn genomen om het stemmen veilig te laten verlopen verkregen?*

- In niet-stedelijke gebieden was men het best op de hoogte van de coronamaatregelen in het stemlokaal (94%).
- 25-34 en 35-49 jarigen waren het minst goed op de hoogte van de genomen coronamaatregelen in het stemlokaal (89% en 88%).

Basis: alle stemlokaal stemmers (n=3278)

D5. Was u op de hoogte van de coronamaatregelen die in het stemlokaal zijn genomen om het stemmen veilig te laten verlopen? / D5ab. Hoe heeft u de informatie over de coronamaatregelen die in het stemlokaal zijn genomen om het stemmen veilig te laten verlopen verkregen?

*Rest tot 100% 'weet niet/geen mening'

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Het minst bekend waren stemlokaal stemmers met het reinigen van stemhokjes en de vragen van de gezondheidscheck

In welke mate was u voorafgaand aan de verkiezing op de hoogte van de volgende coronamaatregelen in het stemlokaal?*

- Stemmers die op 17 maart hebben gestemd waren minder goed op de hoogte van de vragen van de gezondheidscheck (13% was (vrijwel) niet op de hoogte) dan stemmers die op 15 of 16 maart hebben gestemd (8% was (vrijwel) niet op de hoogte).
- In niet-stedelijke gebieden was men beter op de hoogte van de vragen van de gezondheidscheck (79%) en het 1,5 meter afstand houden (96%) dan in de meer stedelijke gebieden.
- 70-plussers waren het best op de hoogte van de verschillende coronamaatregelen in het stemlokaal.

Basis: alle stemlokaal stemmers (n=3278)

D5b. In welke mate was u voorafgaand aan de verkiezing op de hoogte van de volgende coronamaatregelen in het stemlokaal?

*Rest tot 100% 'neutraal' of 'weet ik niet/geen mening'

© Ipsos 2021

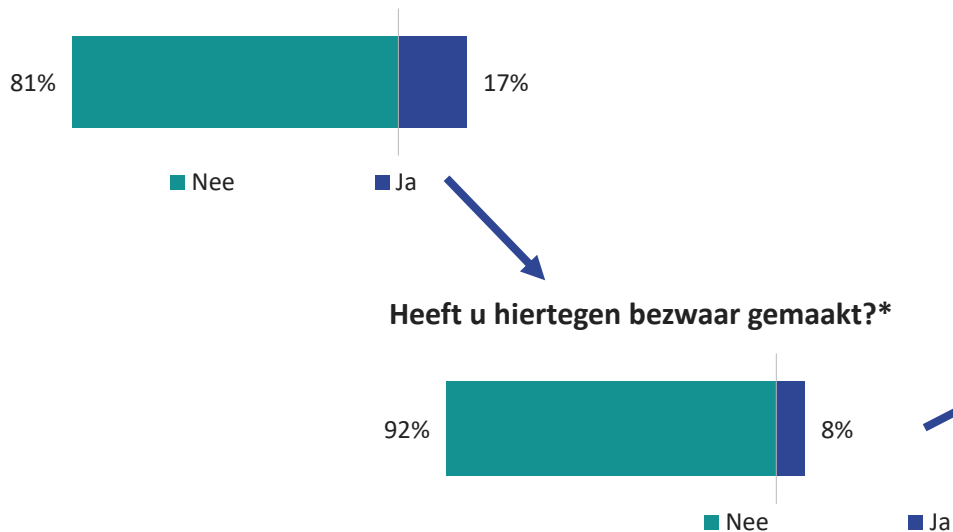
26

ZEKER WETEN

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

17% van de stemlokaal stemmers is gevraagd om het mondkapje af te doen, het grootste bezwaar hiertegen was dat een mondkapje maar 1 keer gedragen mag worden

Werd u in het stemlokaal gevraagd het mondkapje (kort) af te doen om zo uw identiteit vast te kunnen stellen?*

Wat was uw bezwaar tegen het afzetten van een mondkapje?*

* Let op: Indicatief vanwege laag aantal waarnemingen (n=40)

- Stemmers die op 15 of 16 maart zijn gaan stemmen zijn vaker gevraagd om hun mondkapje af te doen om hun identiteit vast te stellen (19%) dan stemmers die op 17 maart zijn gaan stemmen (16%).
- In zeer stedelijke gebieden moest men het vaakst het mondkapje afdoen om de identiteit vast te stellen (25%).

Basis: D6: alle stemlokaal stemmers (n=3278), D6a: alle stemlokaal stemmers die gevraagd zijn mondkapje af te zetten (n=536)/ D6b: alle stemlokaal stemmers die hier bezwaar tegen gemaakt (n=40)

D6. Werd u in het stemlokaal gevraagd het mondkapje (kort) af te doen om zo uw identiteit vast te kunnen stellen?/D6a. Heeft u hiertegen bezwaar gemaakt? /D6b. Wat was uw bezwaar tegen het afzetten van een mondkapje?

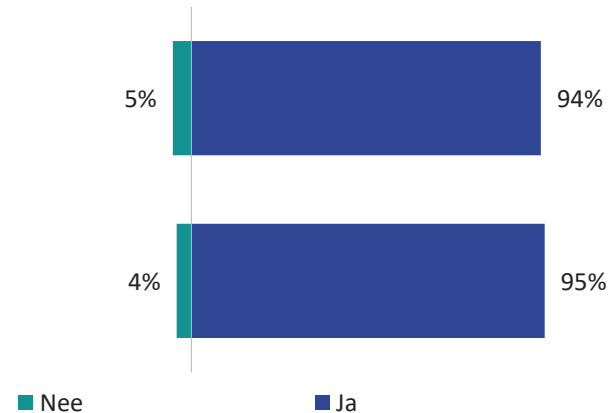
*Rest tot 100% 'neutraal' of 'weet ik niet/geen mening'

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Bij de ingang was duidelijk aangegeven hoe stemmers bij het stemlokaal moesten komen en in het stemlokaal was het duidelijk hoe ze moesten lopen

Was bij de ingang van het gebouw duidelijk aangegeven hoe u bij het stemlokaal moest komen?*

Was het binnen in het stemlokaal voldoende duidelijk hoe u moest lopen?*

Basis: alle stemlokaal stemmers (n=3278)

D8. Was bij de ingang van het gebouw duidelijk aangegeven hoe u bij het stemlokaal moest komen? / D9. Was het binnen in het stemlokaal voldoende duidelijk hoe u moest lopen? (richting de tafel met stembureauleden, het stemhokje, de stembus en vervolgens de uitgang)

*Rest tot 100% 'neutraal' of 'weet ik niet/geen mening'

© Ipsos 2021

28

ZEKER WETEN

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Toelichting onduidelijkheden hoe men bij stemlokaal moest komen

Selectie op basis van open antwoorden:

Buiten stond **geen bord**, dat begon binnen pas, voor mensen die niet vaak in de Dussenaar komen kan dat verwarrend zijn.

De borden waren **niet duidelijk** geplaatst.

Doordat er veel stemlokalen hier in de buurt niet meer gebruikt werden, werd het een heel stuk lastiger om een stembureau te kunnen vinden. De gemeente had wel **wazig** aangegeven, dat er mogelijk locaties niet erg goed bereikbaar waren voor minder validen. Daar moest je dus zelf maar achter komen bij het stembureau.

De deur was dicht. **Niet duidelijk** of je moest wachten of naar binnen mocht. Een bordje was beter geweest.

De normale ingang bleek de uitgang te zijn, dat stond **niet aangegeven** aan de andere kant van het gebouw, dus kon je weer omlopen.

Er stond een beachvlag met stembureau buiten op het voorterrein maar de borden naar het stembureau stonden **ver uit elkaar**.

Er stonden pijlen op de grond maar **leidden elders heen**. Stemlokaal heb ik enkel gevonden door op geluid af te gaan.

Er waren twee stemlokalen en dat werd **niet duidelijk aangegeven**. waardoor ik dacht ehh welke moet het nou zijn, klopt dit wel, gelukkig was er iemand die het uitlegde.

Het stemlokaal was een kerk met meerdere ingangen en deuren; bij deze (dichte) deuren stonden **geen aanwijzingen/pijlen** richting de juiste ingang.”

Basis: stemlokaal stemmers voor wie het niet duidelijk was hoe men bij het stemlokaal moest komen (n=152)

D8a. Kunt u kort toelichten waarom het voor u niet duidelijk was hoe u bij het stemlokaal moest komen?

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Toelichting onduidelijkheden hoe men moest lopen

Selectie op basis van open antwoorden:

Aanduiding van de looproute liep van stemhok naar uitgang, niet van stembus naar **uitgang**.

Alles was goed aangegeven, alleen de **uitgang** niet: stonden met meerdere in een gang zonder te weten links- of rechtsaf te gaan.

Als was **rommelig**, mensen waren moe.

Er stond niet dat ik een **andere richting** op moest lopen om buiten te komen.

Er stonden **geen pijlen** of iets dergelijks, er was **geen looproute**.

Er waren meerdere stemhokken en je wist niet of iemand zojuist een hok had verlaten. Na een bezoek zou het eerst gereinigd moeten worden. Dus eigenlijk een groot **tekort aan stemhokken**.

Er werd alleen links of rechts gezegd. **Geen verdere uitleg**.

Geen idee waar ik heen moest lopen en **waar ik eruit moest**.

Geen pijlen o.i.d. en de ingang voor het lokaal was ook enigszins onduidelijk (wit bord op een wit oppervlak geplakt).

Het was me **niet duidelijk** dat er geen twee rijen waren, maar dat je van de ene naar de andere tafel moest.”

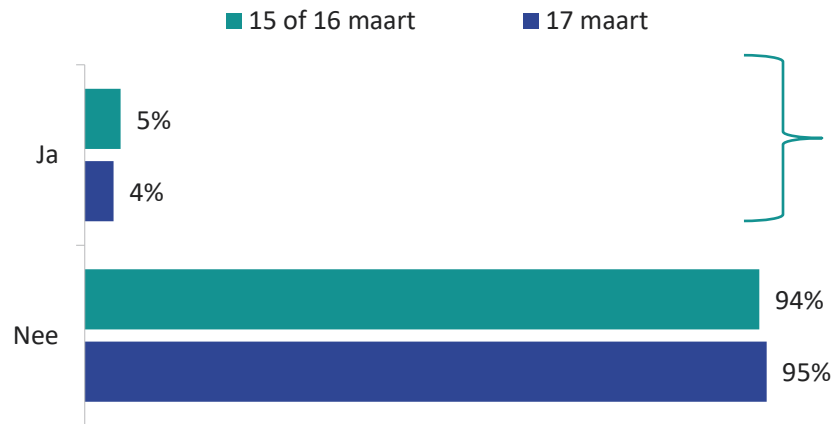
Basis: stemlokaal stemmers voor wie het niet duidelijk was hoe men moest lopen (n=143)

D9. U heeft aangegeven dat het voor u in het stemlokaal niet duidelijk was hoe u moest lopen. Kunt u kort dat kort toelichten?

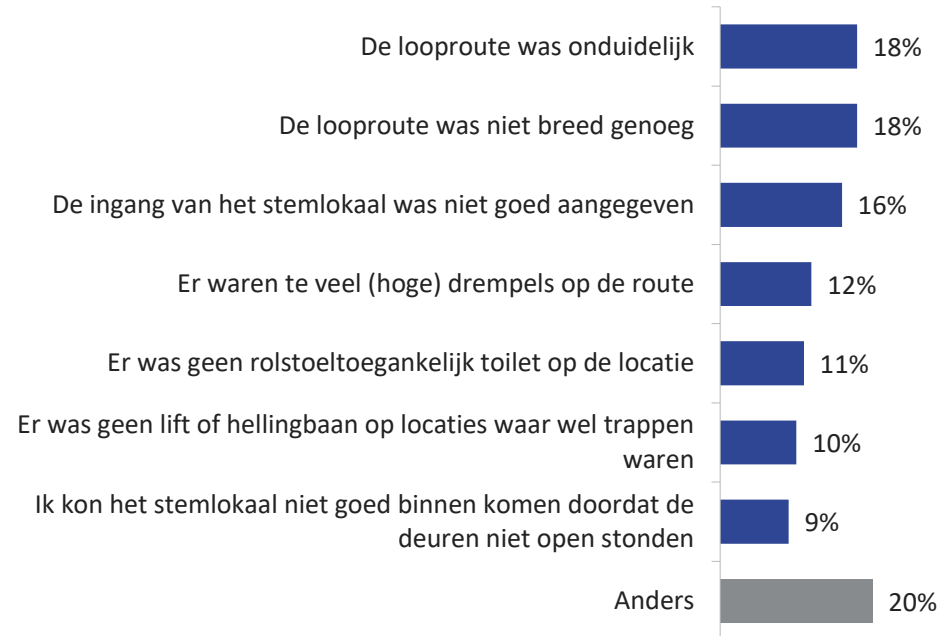
Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

4% heeft problemen ervaren met de toegankelijkheid van het stemlokaal, waaronder onduidelijke of smalle looproutes

Heeft u problemen ervaren met de toegankelijkheid van het stemlokaal waar u gestemd heeft?

Welke problemen heeft u ervaren?
Meer antwoorden mogelijk*

- In de zeer stedelijke en sterk stedelijke gebieden hebben stemmers het vaakst problemen ervaren met de toegankelijkheid van het stemlokaal (6% en 4%). In niet-stedelijke gebieden heeft 2% van de stemmers problemen ervaren.

Basis: D10: alle stemlokaal stemmers (n=3278), stemmers op 15 of 16 maart (n= 604), stemmers op 17 maart (n=2674)/ D10a: alle stemlokaal stemmers die problemen hebben ervaren met de toegankelijkheid (n=129)

D10. Heeft u problemen ervaren met de toegankelijkheid van het stemlokaal waar u gestemd heeft?/ D10a. Welke problemen heeft u ervaren? Meer antwoorden mogelijk

*Rest tot 100% 'weet ik niet/geen mening'

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Ervaren problemen toegankelijkheid– anders, namelijk

Selectie op basis van open antwoorden:

Drukke, daardoor uiteindelijk gestemd bij ander stembureau.

Ben **naar een ander dorp** moeten gaan om te kunnen stemmen.

Sporthal naast de school; er liepen honderden **kinderen** en **ouders** voor het stemlokaal.

Te veel trappen.

Er was een hellingbaan die te **steil** was.

Geen rolstoel parkeerplaats.

Het was in een school, en er stonden heel veel jongeren voor de ingang.

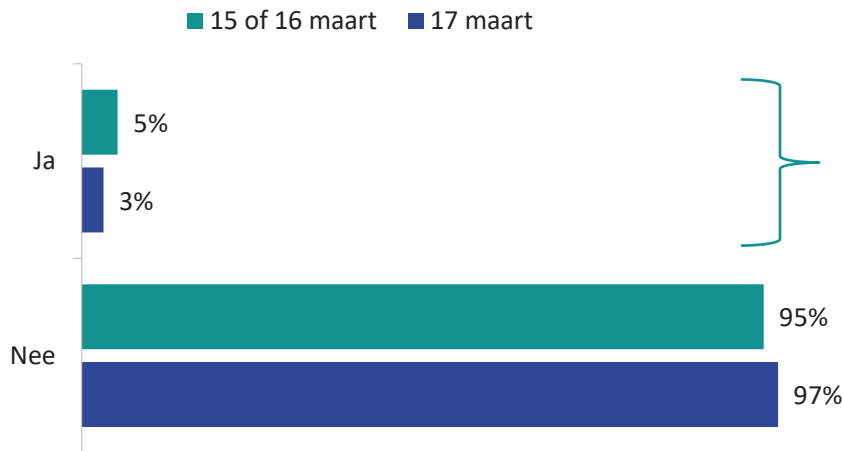
1.5m was niet haalbaar op die plek.

In gang naar stemlokaal werd voldoende afstand gehouden tot een **klas** uit ging en er ineens **30 kinderen** tussen de wachtenden stonden!

Ontsmettingsmiddel hangt standaard **te hoog** voor iemand, die in een rolstoel zit. Ook bij uitgang was geen ontsmettingsmiddel aanwezig. Bij uitgang kwam je in een **modderig grasveld** terecht.”

De onduidelijkheid over wat mee moest naar het stemlokaal, is het vaakst genoemde probleem bij het uitbrengen van de stem

Heeft u problemen ervaren bij het uitbrengen van uw stem?

Welke problemen heeft u ervaren?
Meer antwoorden mogelijk*

- In totaal heeft 3% van de stemmers problemen ervaren met het uitbrengen van hun stem.
- Stemmers die op 15 of 16 maart zijn gaan stemmen, hebben vaker problemen ervaren bij het uitbrengen van hun stem dan stemmers die op 17 maart zijn gaan stemmen (5% versus 3%).
- 25-34 jarigen hebben het vaakst problemen ervaren bij het uitbrengen van hun stem (6%).

Basis: D11: alle stemlokaal stemmers (n=3278), stemmers op 15 of 16 maart (n= 604), stemmers op 17 maart (n=2674)/ D11a: alle stemlokaal stemmers die problemen hebben ervaren bij het uitbrengen van hun stem (n=97)

D11. Heeft u problemen ervaren bij het uitbrengen van uw stem? /D11a. Welke problemen heeft u ervaren? Meer antwoorden mogelijk

*Rest tot 100% 'weet ik niet/geen mening'

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Ervaren problemen bij uitbrengen stem – anders, namelijk

Selectie op basis van open antwoorden:

Belachelijk **groot biljet** door de vele partijen!

Bril en mondkapje afdoen om biljet te kunnen lezen.

Er werd **geen schoon potlood** gegeven. Deze werd door iemand anders aan mij gegeven.

Formulier **te groot** / beslagen bril.

Geen gordijntjes voor **privacy** stemkeuze.

Het biljet was **te groot** en was niet meer op te vouwen en was bijna niet in de stembus te krijgen.

Het was niet duidelijk waar ik mijn stempas moest **inleveren**. Er zaten 2 mensen, maar door de mondkapjes zag je de gezichtsuitdrukking niet. Het **communiceren** werd daardoor **moeilijker**.

Ik vond de hokjes niet logisch geplaatst.. ik had het gevoel **geen privacy** te hebben.

Stemhokje stond zo geplaatst dat mensen die achter jou aan het wachten waren (op 1,5m) **mee konden kijken** in welke richting jij je bolletje kleurde.”

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Ruim een kwart van de stemmers die om uitleg hebben gevraagd aan een van de stembureauleden heeft die niet ontvangen

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

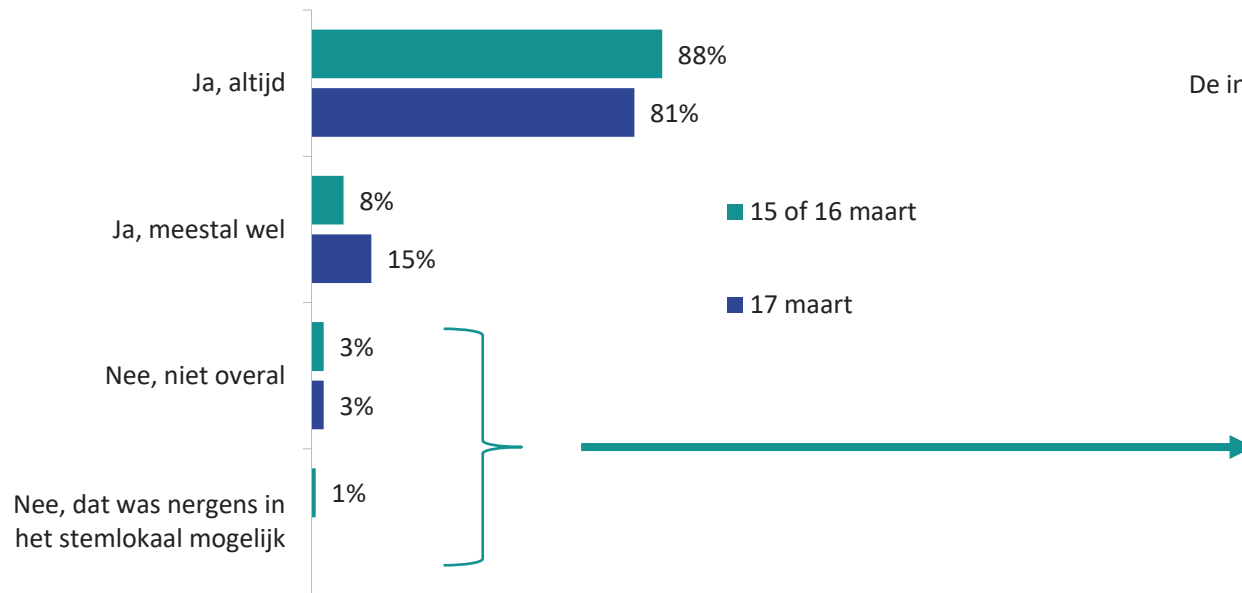
3 op de 10 stemmers die problemen hadden, hebben hulp gehad in het stemhokje, in de meeste gevallen van een stembureaulid

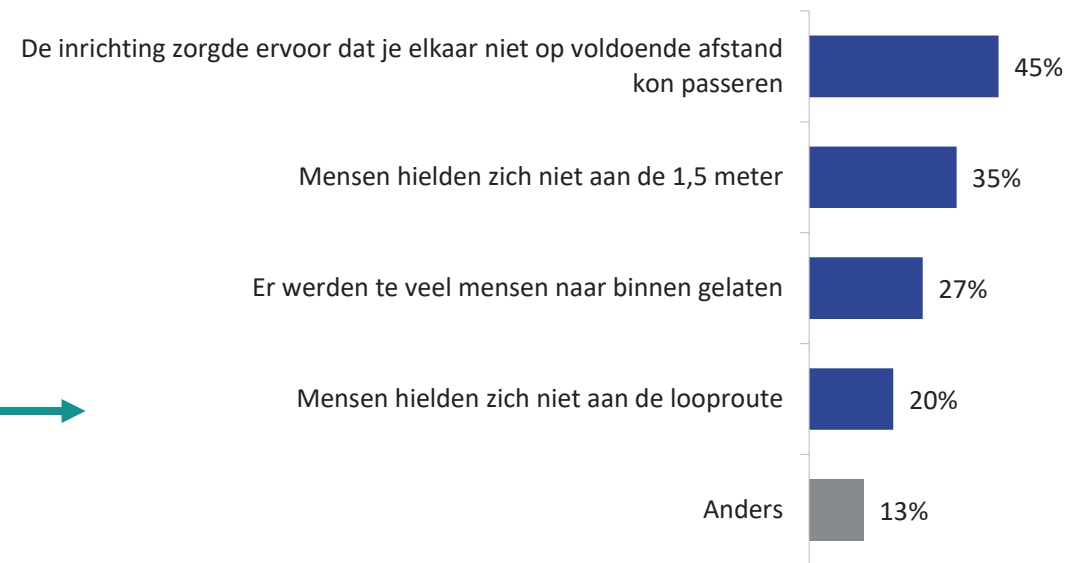
Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

In de meeste gevallen kon er in het stemlokaal voldoende afstand gehouden worden

Kon u binnen in het stemlokaal voldoende afstand (1,5 meter) tot anderen houden?

Waarom was het niet (altijd) mogelijk om voldoende afstand (1,5 meter) tot anderen te houden? Meerdere antwoorden mogelijk.*

- Op 15 en 16 maart kon er beter afstand worden gehouden dan op 17 maart: op 15 maart en 16 maart kon 88% van de stemmers altijd afstand houden, op 17 maart 81%.
- In de weinig stedelijke en niet-stedelijke gebieden konden bijna 9 op de 10 stemlokaal stemmers altijd voldoende afstand bewaren in het stemlokaal. In de zeer stedelijke en sterk stedelijke gebieden was dit lastiger: circa 8 op de 10 stemlokaal stemmers konden altijd voldoende afstand bewaren.

Basis: D13: alle stemlokaal stemmers (n=3278), stemmers op 15 of 16 maart (n= 604), stemmers op 17 maart (n=2674)/ D13a: alle stemlokaal stemmers die niet overal voldoende afstand te kunnen houden (n=112)

D13. Kon u binnen in het stemlokaal voldoende afstand (1,5 meter) tot anderen houden?/D13a. Waarom was het niet (altijd) mogelijk om voldoende afstand (1,5 meter) tot anderen te houden? Meerdere antwoorden mogelijk.

*Rest tot 100% 'weet ik niet'

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Toelichting waarom het niet (altijd) mogelijk was om afstand (1,5 meter) tot anderen te houden

Selectie op basis van open antwoorden:

“Balie **te dicht op de looproute** naar stemlokaal, waardoor andere bezoekers daar ook stonden.

Stemhokjes te dicht bij elkaar.

Medewerker stond bij deur uitgang. Moest daar **vlak langs** en zelf de deur openen.

In- en uitgang door **dezelfde deur**.

Waar je je handen moest desinfecteren zat ook iemand die je op het middel en de doekjes wees ik vraag me af of dat met 1,5 meter was. Denk echt minder maar ook lastig te doen daar in een **relatief smalle hal**.

Stemmedewerker in pauze stonden in de looproute. Daardoor **geen afstand**. Medewerkers zelf ook niet.

Ingang stemruimte was ook de **in- en uitgang van een fietsenstalling**.”

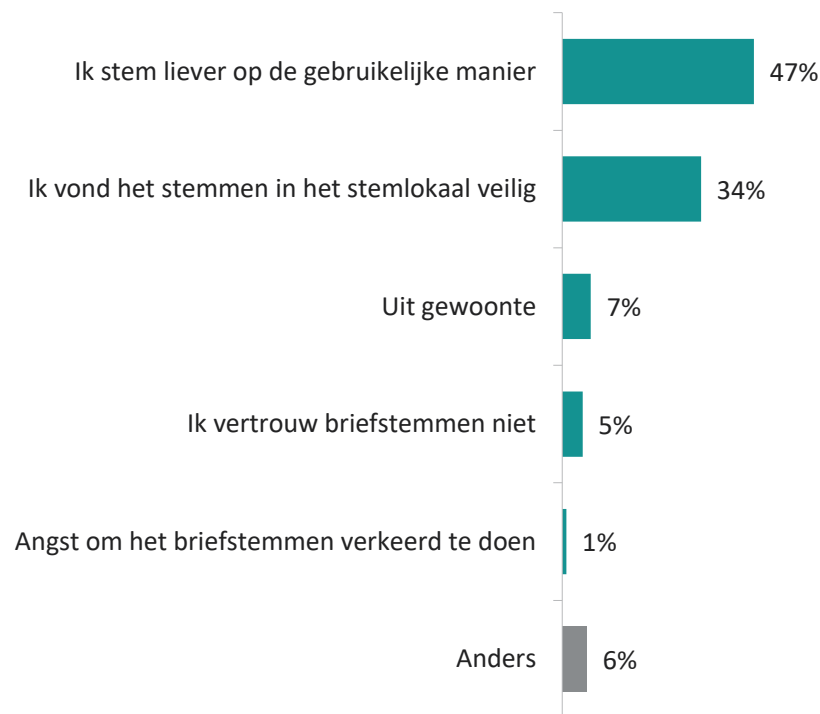
Basis: stemlokaal stemmers die in het stemlokaal niet overal of nergens in het stemlokaal voldoende afstand konden houden (n=17)

D13a. Waarom was het niet (altijd) mogelijk om voldoende afstand (1,5 meter) tot anderen te houden?

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Het merendeel van de 70-plussers die in het stemlokaal hebben gestemd, heeft niet per brief gestemd, omdat ze liever op de gebruikelijke manier stemmen of stemmen in het stemlokaal veilig vonden

Als kiezer van 70 jaar of ouder had u de mogelijkheid om ook per brief te stemmen.
Wat is de belangrijkste reden dat u daar niet voor heeft gekozen?*

Basis: alle 70+ stemlokaal stemmers (n=291)

D15. Als kiezer van 70 jaar of ouder had u de mogelijkheid om ook per brief te stemmen. Wat is de belangrijkste reden dat u daar niet voor heeft gekozen?

*Rest tot 100% 'weet niet/geen mening'

© Ipsos 2021

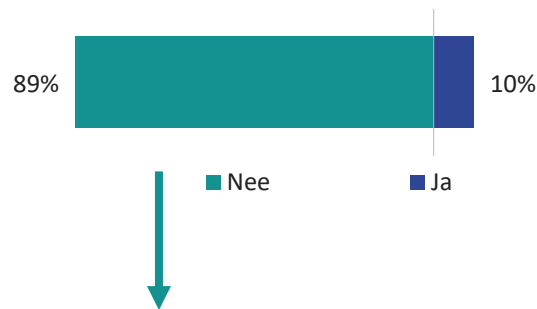
39

ZEKER WETEN

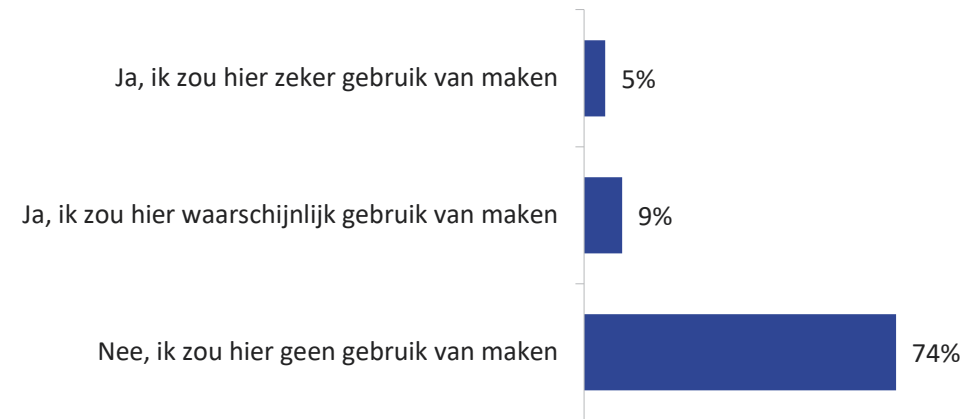
Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

9 op de 10 stemlokaal stemmers zijn niet gaan kijken naar het stemmen tellen, ruim de helft hiervan wist niet dat dit mocht

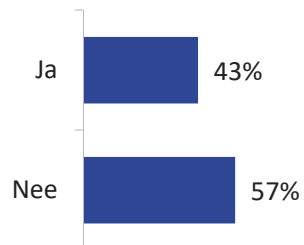
Bent u gaan kijken naar het tellen van de stemmen?

Zou u bij een volgende verkiezing gebruik maken van de mogelijkheden om bij het tellen van de stemmen aanwezig te zijn?*

Weet u dat u bij het tellen van de stemmen aanwezig mag zijn?

- 18-24 jarigen zijn het vaakst gaan kijken naar het tellen van de stemmen (14%).
- 50-69 jarigen en 70-plussers waren het best op de hoogte dat ze aanwezig mochten zijn bij het stemmen tellen (46% en 60%).

Basis: D18 en D18b: alle stemlokaal stemmers (n=3278)/ D18a: stemlokaal stemmers die niet naar het stemmentellen zijn gaan kijken (n=2944)

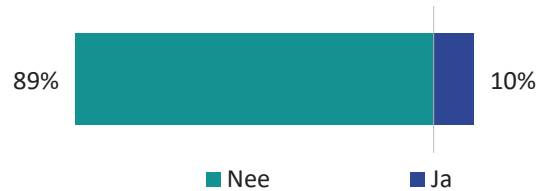
D18. Bent u gaan kijken naar het tellen van de stemmen?/ D18a. Weet u dat u bij het tellen van de stemmen aanwezig mag zijn?/ D18b. Zou u bij een volgende verkiezing gebruik maken van de mogelijkheden om bij het tellen van de stemmen aanwezig te zijn?

*Rest tot 100% 'weet ik niet'/geen mening

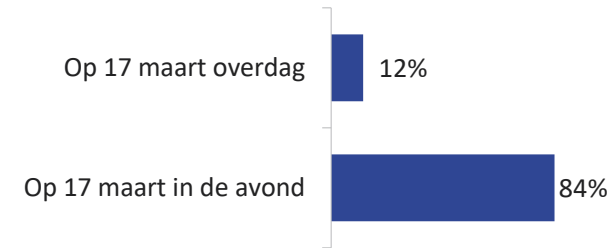
Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

De meeste stemlokaal stemmers die bij het tellen van de stemmen zijn gaan kijken, deden dat in de avond

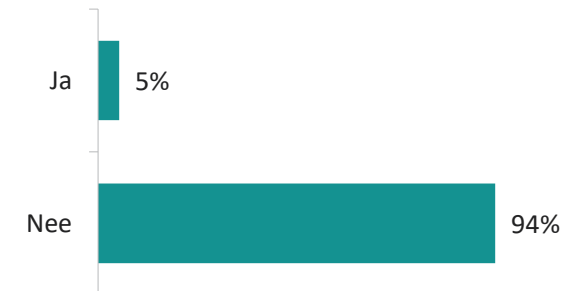
Bent u gaan kijken naar het tellen van de stemmen?

Wanneer bent u gaan kijken naar het tellen van de stemmen?*

Heeft u bezwaar gemaakt bij de telling?*

Basis: D18: alle stemlokaal stemmers (n=3278)/ D19 en D19a: alle stemmers die naar het tellen zijn gaan kijken (n=311)

D18. Bent u gaan kijken naar het tellen van de stemmen?/ D19. Wanneer bent u gaan kijken naar het tellen van de stemmen?/ D19a. Heeft u bezwaar gemaakt bij de telling?

*Rest tot 100% 'weet ik niet'/geen mening

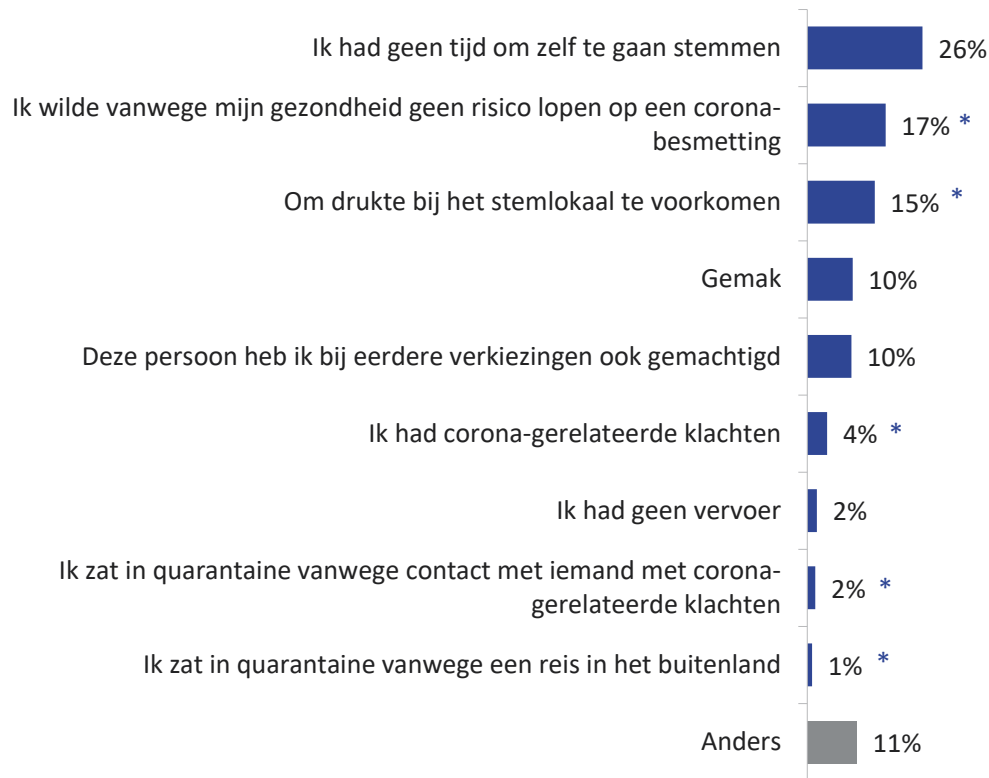
**Kiezers die een andere kiezer hebben
gemachtigd om voor hen te gaan
stemmen**

Kiezers die een andere kiezer een machtiging hebben gegeven

4 op de 10 stemmers die iemand een volmacht hebben gegeven deden dit vanwege corona, een kwart had geen tijd

Wat was voor u de belangrijkste reden dat u iemand een volmacht heeft gegeven om voor u te stemmen?*

... heeft iemand een volmacht gegeven om corona-gerelateerde redenen

1% wil ik liever niet zeggen

* Corona-gerelateerde redenen

- 50-69 jarigen (53%) en 70-plussers (54%) hebben het vaakst iemand gemachtigd om corona-gerelateerde redenen.

Basis: Stemmers machtiging (n=185)

B1. Wat was voor u de belangrijkste reden dat u iemand een volmacht heeft gegeven om voor u te stemmen?

*Rest tot 100% 'wil ik liever niet zeggen'

Andere redenen geven volmacht – anders, namelijk:

Selectie op basis van open antwoorden:

Mijn **kinderen** mochten niet mee naar de stembus.

Slecht ter been.

Herstellende van operatie.

Druk met werk en **onnodig** om te gaan als mijn partner ook gaat. **Onnodig** veel mensen in de weer.

Visueel beperkt en kan de kiezerslijst niet lezen en je mag niet samen met een vertrouwd persoon en iemand van het stem lokaal **vertrouw** ik niet dat ze invullen wat ik wil.

Ik zit in **rolstoel**, stembiljet is **niet te hanteren** ivm beperkte arm functie.

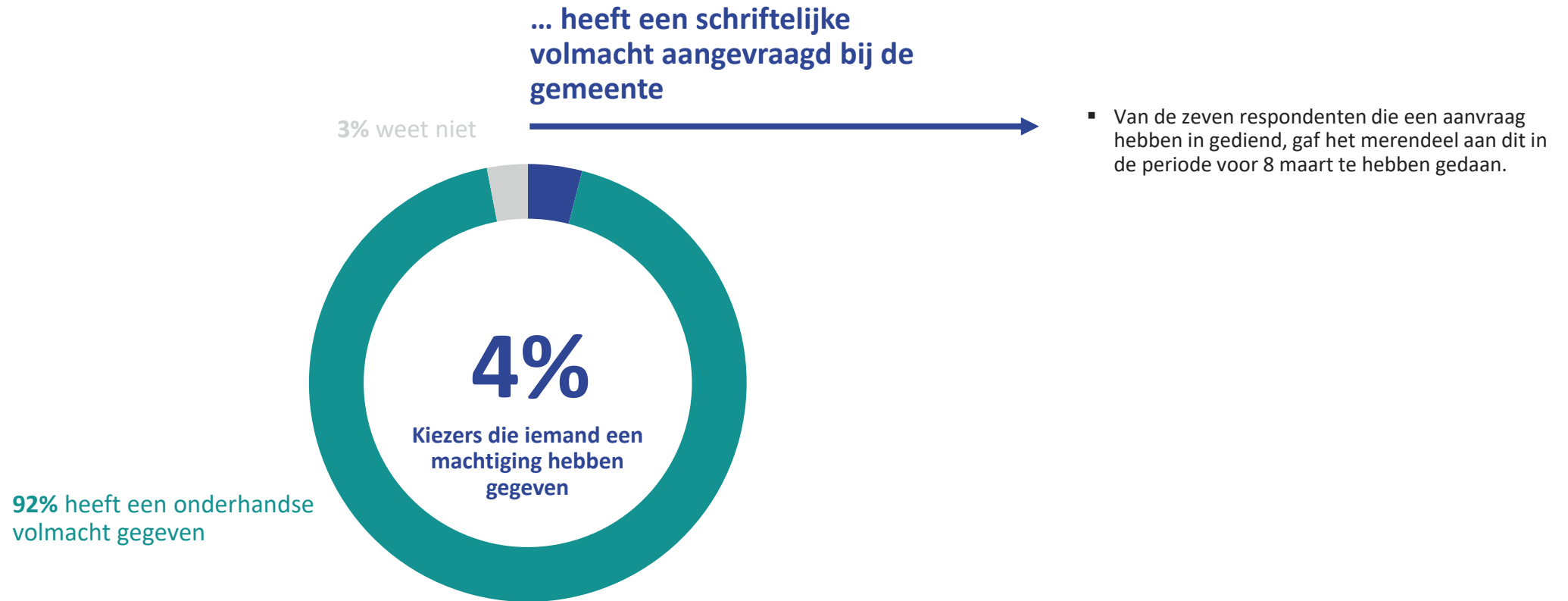
Lagen thuis **2 kindjes te slapen.**

Ik niet zou stemmen en deze persoon wel dus heb ik degene vemachtigd

Als militair **niet werkzaam in woongemeente**, reisafstand te lang

Kiezers die een andere kiezer een machtiging hebben gegeven

Klein deel heeft een schriftelijke volmacht aangevraagd bij de gemeente

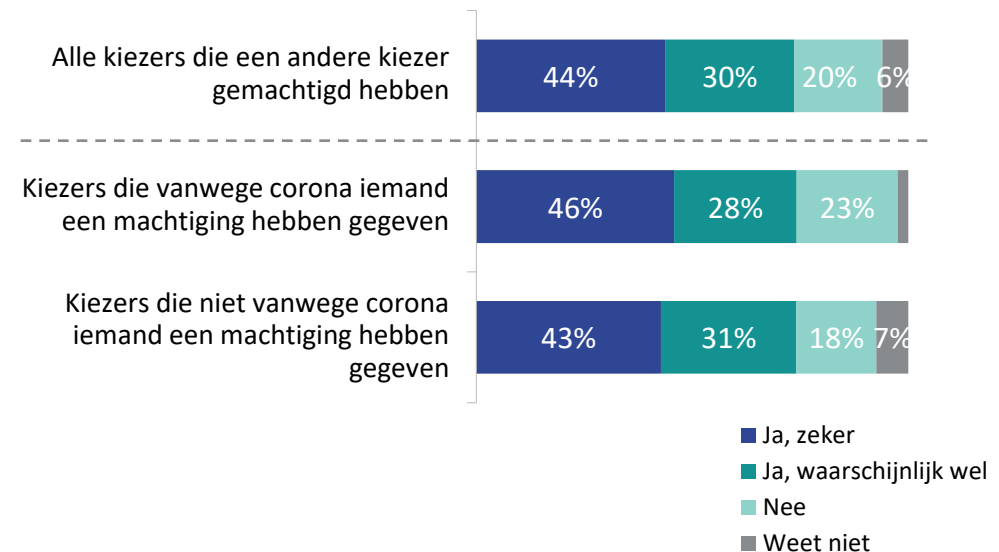
Kiezers die een andere kiezer een machtiging hebben gegeven

Bijna de helft zou zeker zelf gaan stemmen wanneer iemand machtigen niet mogelijk was, twee op de tien niet

... zou zeker zelf gaan stemmen
wanneer het niet mogelijk was
geweest om iemand een
machtiging te geven

Geen verschil tussen stemmers die wel of niet vanwege corona iemand hebben gemachtigd

Kiezers die een andere kiezer een machtiging hebben gegeven

Voorbeelden open antwoorden bij toelichting waarom men niet zelf zou stemmen wanneer machtigen niet mogelijk was

Selectie op basis van open antwoorden:

Geen **tijd** in verband met **werk**.

*Ik was aan het **werk** en kon niet voor 9 uur thuis zijn.*

*Ik was voor **werk** in het buitenland.*

*Was niet in mijn **woonplaats**.*

*Ik ben lichamelijk **niet in staat** naar het stembureau te gaan.*

*Omdat ik te **ziek** was om het huis uit te gaan.*

*Wilde **geen risico** op een **corona-besmetting** lopen.*

*Ik ben 66, helaas nog niet **ingeënt** en ben hoofdzakelijk bedlegerig door handicaps plus COPD.*

*Ivm **corona**, hoor bij de **risicogroep**.*

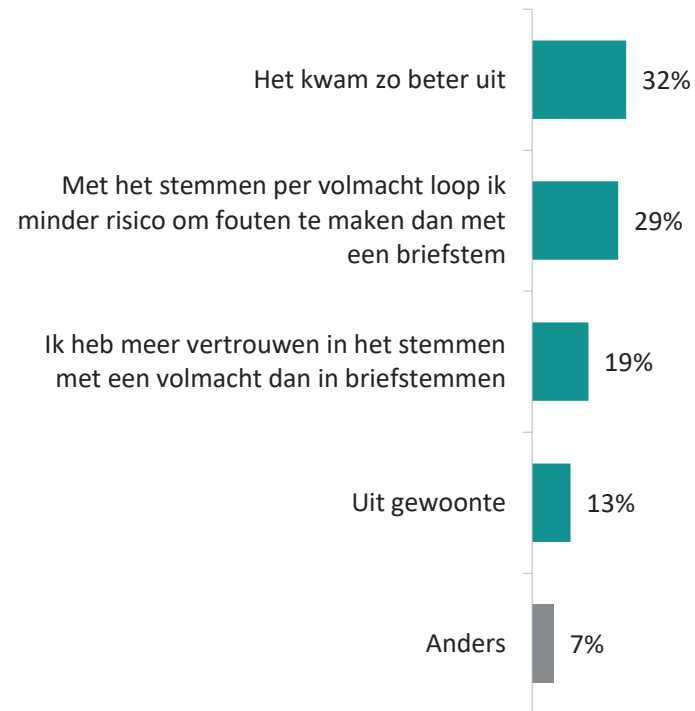
*Omdat ik **corona gerelateerde klachten** had en niemand hiermee tot last wilde zijn.”*

Kiezers die een andere kiezer een machtiging hebben gegeven

70-plussers die een machtiging hebben gegeven aan een andere kiezer en niet per brief hun stem hebben uitgebracht, geven hier verschillende redenen voor: 'het kwam zo beter uit' wordt het meest genoemd

Als kiezer van 70 jaar of ouder had u de mogelijkheid om ook per brief te stemmen.
Wat was de belangrijkste reden dat u daar niet voor heeft gekozen? *

* Let op: Indicatief vanwege laag aantal waarnemingen (n=15)

Basis: alle 70+ stemmers machtiging (n=15)

B4. Als kiezer van 70 jaar of ouder had u de mogelijkheid om ook per brief te stemmen. Wat was de belangrijkste reden dat u daar niet voor heeft gekozen?

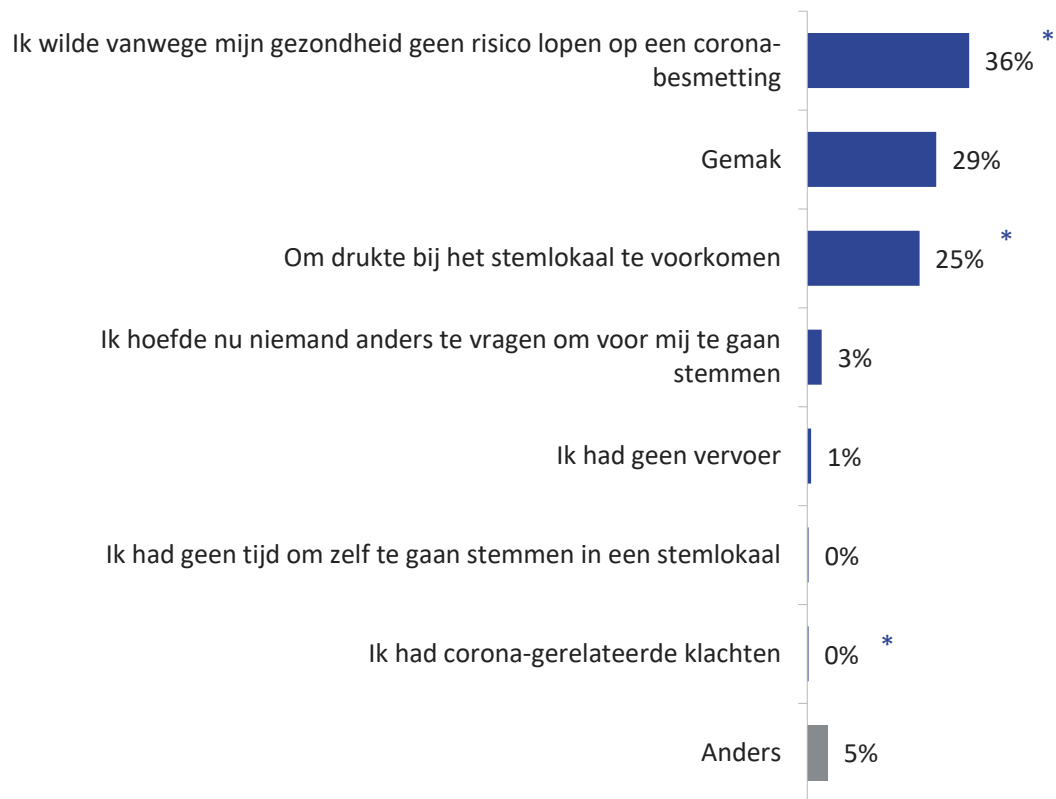
Briefstemmers

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

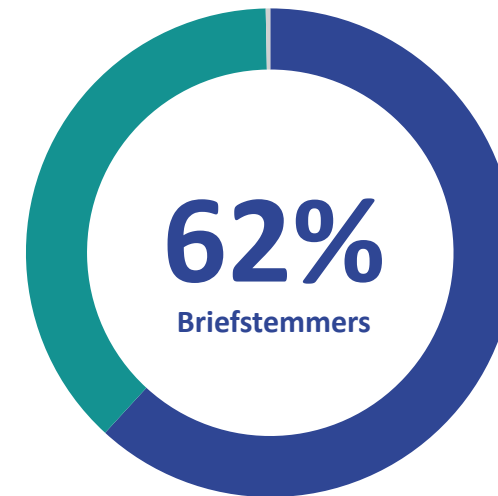
Meer dan de helft van de briefstemmers heeft om corona-gerelateerde redenen voor briefstemmen gekozen; geen risico op besmetting willen lopen is de meest genoemde reden

Wat was voor u de belangrijkste reden om uw stem uit te brengen via een briefstem?*

... heeft om corona-gerelateerde redenen middels een briefstem gestemd

38% heeft om niet corona-gerelateerde redenen middels een briefstem gestemd

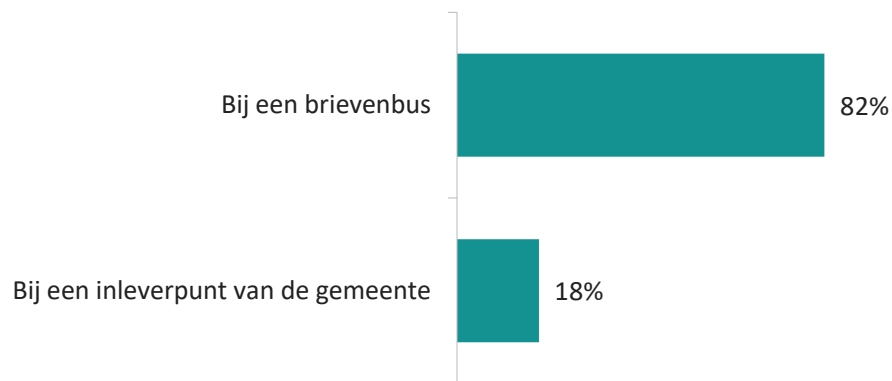

* Corona-gerelateerde redenen. Zie leeswijzer voor een overzicht van alle corona-gerelateerde redenen

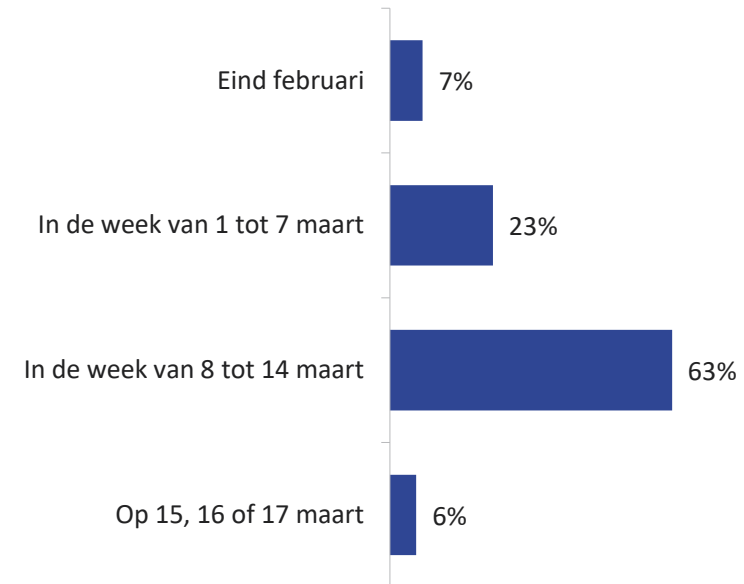
Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Ruim 8 op de 10 briefstemmers hebben een briefstem op de post gedaan. Meer dan de helft heeft in de week van 8 tot 14 maart een briefstem ingeleverd of op de post gedaan

Waar heeft u de briefstem ingeleverd of op de post gedaan?

Wanneer heeft u ongeveer de briefstem ingeleverd of op de post gedaan?*

Basis: E1a: alle stemmers die middels een briefstem hun stem uit hebben gebracht (n=329)/ E1b: alle stemmers die de briefstem op de post hebben gedaan (n=279)

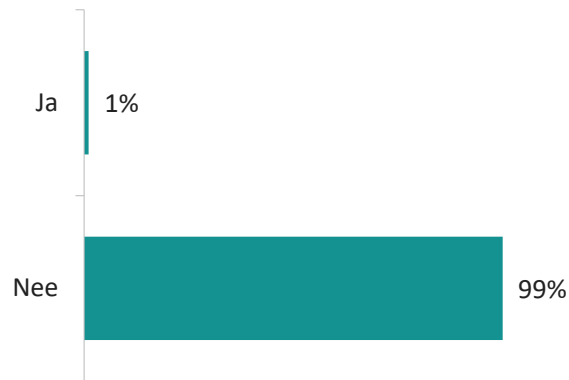
E1a. Waar heeft u de briefstem ingeleverd of op de post gedaan? / E1b. Wanneer heeft u ongeveer de briefstem ingeleverd of op de post gedaan?

*Rest tot 100% 'weet ik niet'

Kiezers die in het stemlokaal hebben gestemd

Briefstemmers hadden weinig moeite met het stemmen per brief, 8% heeft informatie opgevraagd of opgezocht

Vond u het moeilijk / lastig om per brief te stemmen?

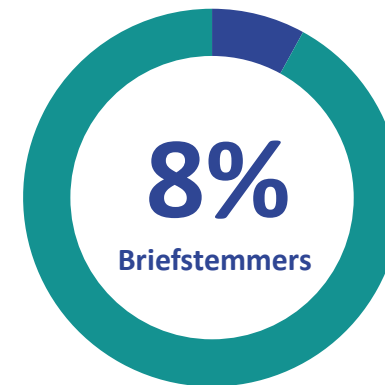
- Alle vier de respondenten die het lastig vonden om per brief te stemmen gaven aan dat zij de uitleg niet duidelijk vonden.
- “Ik begreep niet wat ik in de retourenvelop moest doen” en “Het stembiljet paste niet goed in de envelop” zijn door één van de vier respondenten genoemd.

Basis: E2a en E3a: alle stemmers die middels een briefstem hun stem uit hebben gebracht (n=329); E2b: briefstemmers die moeite hadden met invullen van briefstem (n=4) / E3a: briefstemmers die informatie hebben opgevraagd/opgezocht (n=26)

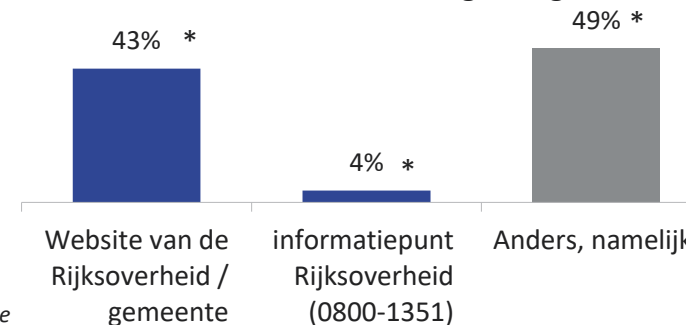
E2a. Vond u het moeilijk / lastig om per brief te stemmen? / E2b. Wat vond u moeilijk / lastig bij het invullen van de briefstem? / E3a. Heeft u informatie opgevraagd of opgezocht over het invullen van de briefstem? / E3b. Waar heeft u informatie gevraagd?

... heeft informatie opgevraagd of opgezocht over het invullen van de briefstem

92% heeft geen informatie opgezocht

Waar heeft u informatie gevraagd? *

* Let op: Indicatief vanwege weinig waarnemingen (n=26)

De krant

Bijlage goed gelezen

Instructies gewoon goed lezen

De brief goed gelezen die erbij zat"

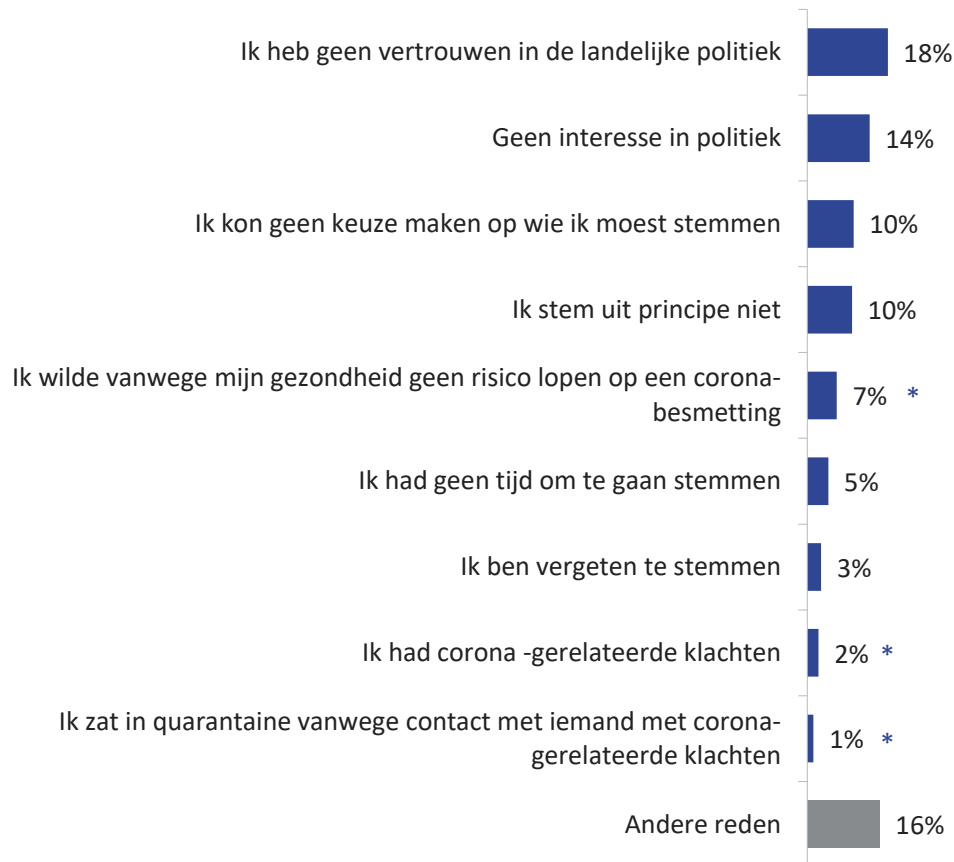
Niet-stemmers

Geen vertrouwen of interesse in politiek meest genoemde reden niet-stemmers, 1 op de 10 is niet gaan stemmen vanwege corona

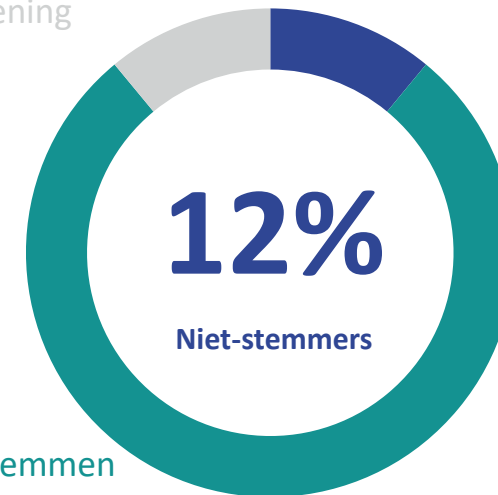
Wat was voor u de belangrijkste reden om niet te gaan stemmen?

- Top 10 redenen

11% weet niet/ geen mening

... is om corona-gerelateerde redenen niet gaan stemmen

77% is niet gaan stemmen om niet corona-gerelateerde redenen

* Corona-gerelateerde redenen. Zie leeswijzer voor een overzicht van alle corona-gerelateerde redenen

Enkele voorbeelden open antwoorden andere reden om niet te gaan stemmen

Selectie op basis van open antwoorden:

*Ik ben zeeman en **zat op zee***

*Het **geruzie** tussen de partijen meer dan **zat***

*Helaas **niet gehaald** die dag, te druk*

*Ik was **ziek***

*Wel maatregelen maar stemmen gaat wel door. **Niet mee eens.***

***Geen enkele betrouwbare** partij gevonden*

*Ik stem niet omdat ik **politiek volledig neutraal** ben*

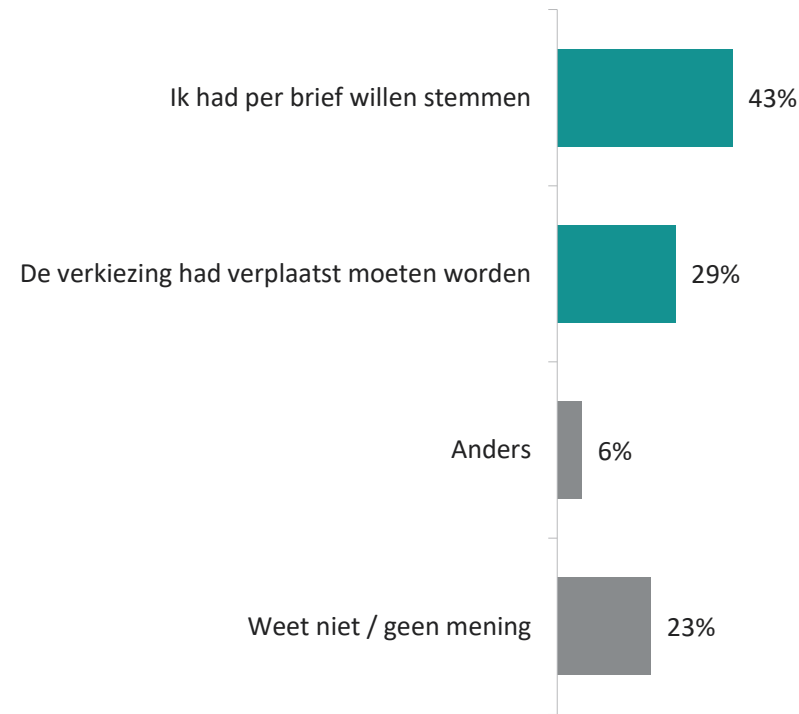
*Door **privé omstandigheden**, heb nog nooit verzuimd"*

*Ik vond het belachelijk dat **alles dicht** moest, maar iedereen moet **wel gaan stemmen...** dat vind ik een **beetje raar.**"*

Bijna de helft van de kiezers die niet hebben gestemd omdat ze geen risico wilden lopen op een coronabesmetting, was wel gaan stemmen als dat per brief had gekund

U heeft aangegeven dat u niet bent gaan stemmen omdat u vanwege uw gezondheid geen risico wilde lopen op een corona-besmetting. Wat was er voor u nodig geweest om wel te gaan stemmen? *

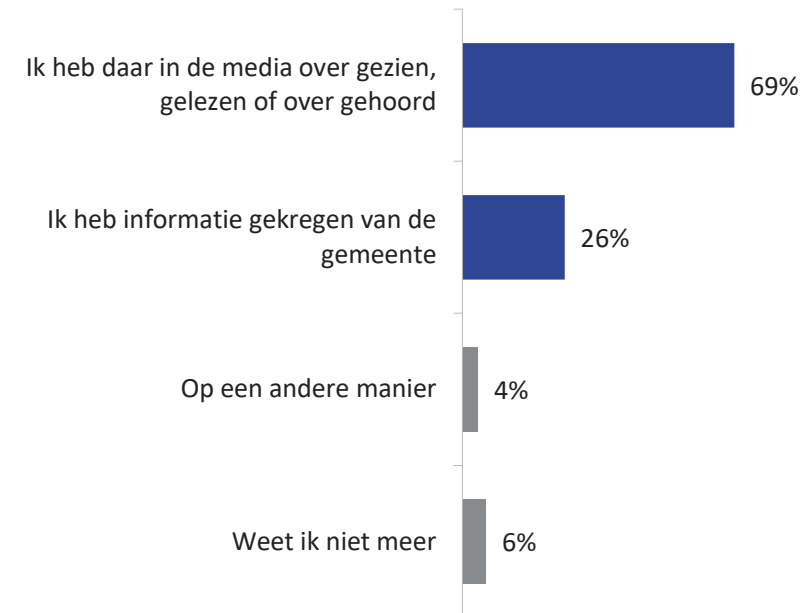
* Let op: Indicatief vanwege laag aantal waarnemingen (n=17)

Ongeveer 8 op de 10 niet-stemmers waren op de hoogte van de coronamaatregelen in het stemlokaal, voornamelijk via de media

Hoe heeft u de informatie over de coronamaatregelen die in het stemlokaal zijn genomen om het stemmen veilig te laten verlopen verkregen?

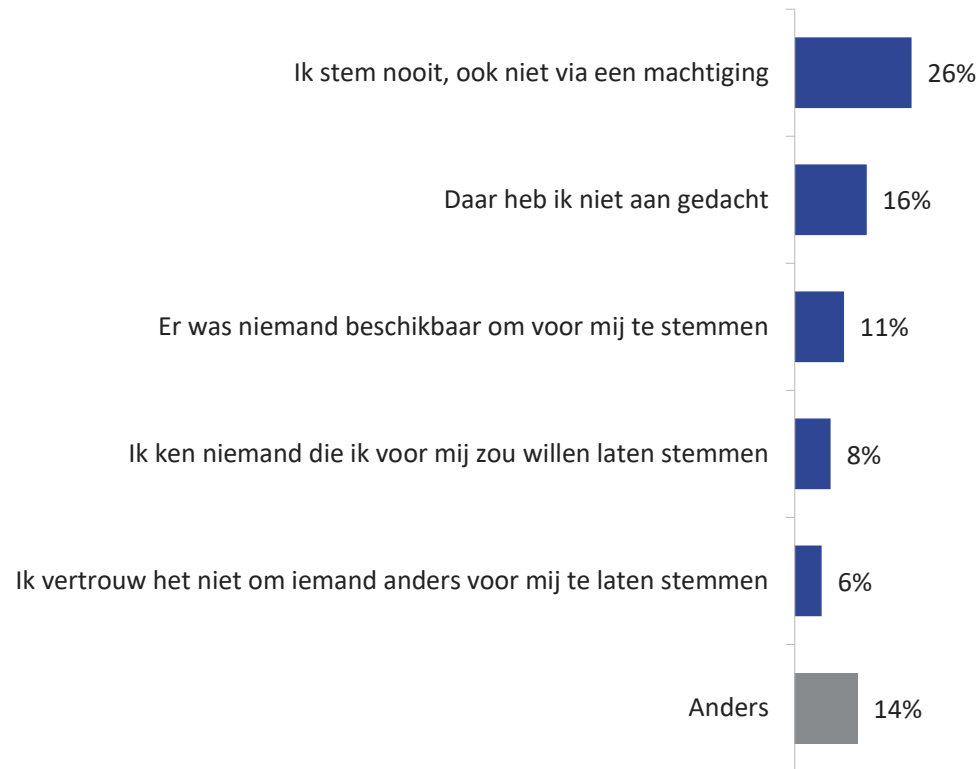
Basis: alle niet-stemmers (n=241)

C3a. Was u op de hoogte van de coronamaatregelen die in het stemlokaal zijn genomen om het stemmen veilig te laten verlopen?

C3ab. Hoe heeft u de informatie over de coronamaatregelen die in het stemlokaal zijn genomen om het stemmen veilig te laten verlopen verkregen?

“Ik stem nooit” meest genoemde reden niet-stemmers voor het niet kiezen voor het geven van een volmacht

U had ook de mogelijkheid om iemand anders een volmacht te geven om voor u te stemmen. Wat was voor u de belangrijkste reden dat u daar niet voor gekozen heeft?*

- De helft van de niet-stemmers die hebben aangegeven om corona-gerelateerde redenen niet te zijn gaan stemmen, geeft aan dat er niemand beschikbaar was voor hen om te gaan stemmen.

Voorbeelden open antwoorden “Anders, namelijk..”

Selectie op basis van open antwoorden

Als ik was gaan stemmen, had ik zelf wel gestemd.

Ik werd de dag van stemmen ziek en heb niet zo snel iemand kunnen vinden.

Niet thuis geweest afgelopen weken.

Ik wilde zelf stemmen of niet.

Wilde niet stemmen

Basis: alle niet-stemmers (n=241)

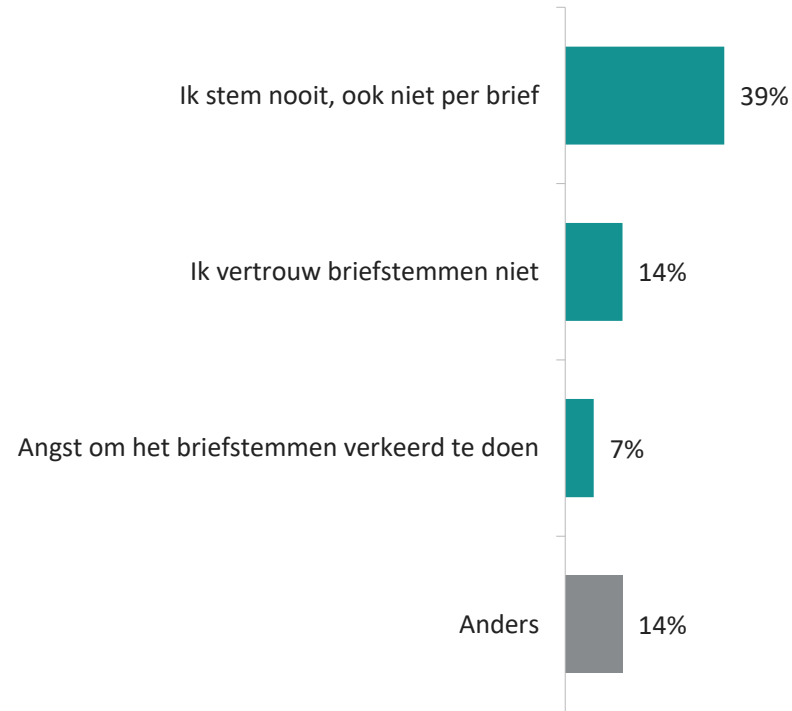
C3b. U had ook de mogelijkheid om iemand anders een volmacht te geven om voor u te stemmen. Wat was voor u de belangrijkste reden dat u daar niet voor gekozen heeft?

*Rest tot 100% ‘weet niet/geen mening’

Bijna vier op de tien 70-plussers die niet hebben gestemd, hebben ook niet per brief gestemd omdat ze nooit stemmen

Als kiezer van 70 jaar of ouder had u de mogelijkheid om ook per brief te stemmen.
Wat was de belangrijkste reden dat u daar niet voor heeft gekozen? *

* Let op: Indicatief vanwege laag aantal waarnemingen (n=29)

Basis: alle 70+ niet-stemmers (n=29)

C4. Als kiezer van 70 jaar of ouder had u de mogelijkheid om ook per brief te stemmen. Wat was de belangrijkste reden dat u daar niet voor heeft gekozen?

*Rest tot 100% 'weet niet/geen mening'

Onderzoeksopzet

Hoe we dit onderzocht hebben

Met wie we hebben gesproken

Doelgroep: Nederlandse kiezers (n=4033)

De steekproef vormt een representatieve afspiegeling van de Nederlandse bevolking op de kenmerken geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau, werkzaamheid, migratieachtergrond en opkomst bij de Tweede Kamerverkiezing 2021.

Representativiteit is geborgd door het trekken van een gestratificeerde steekproef, het stellen van quota tijdens het veldwerk en het toepassen van weegcorrecties op de data.

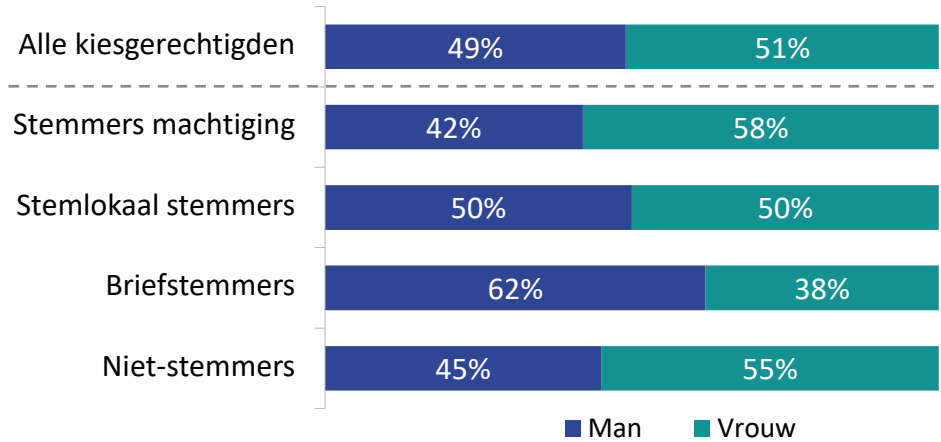
Hoe hebben we met ze gesproken

4033 online vragenlijsten

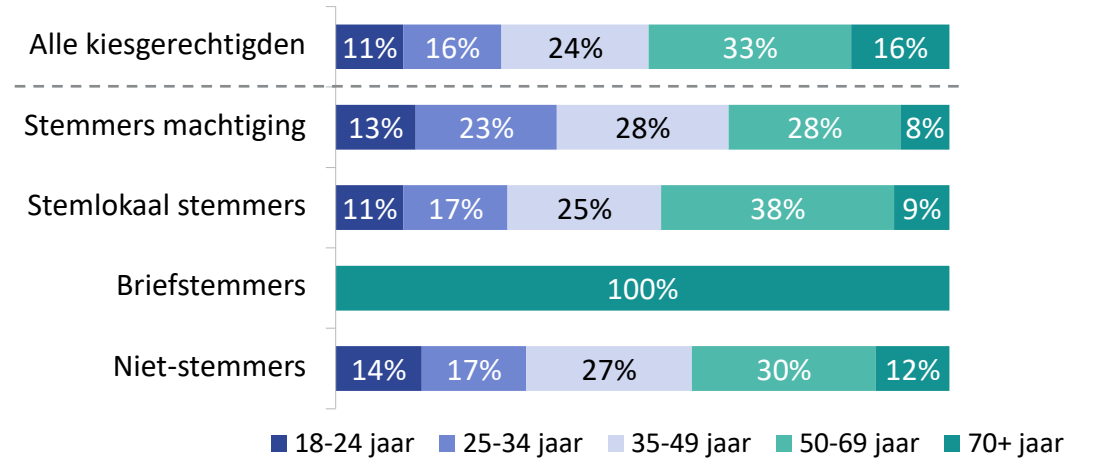
Veldwerk: 18 maart t/m 31 maart 2021

Profiel type stemmers

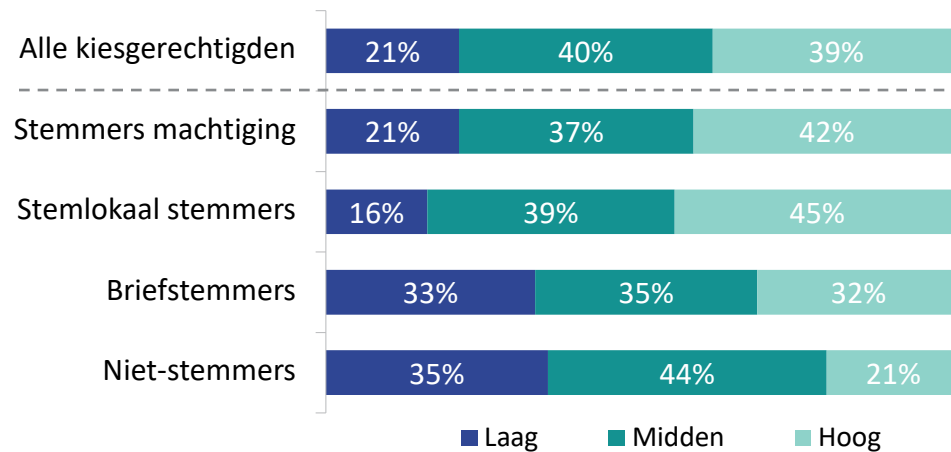
Geslacht

Leeftijd

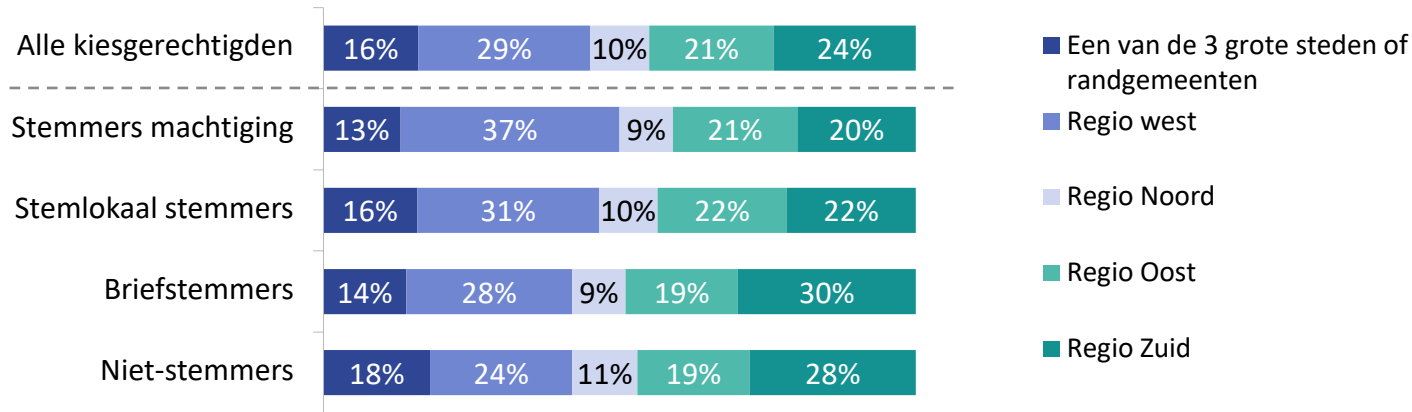

Opleiding

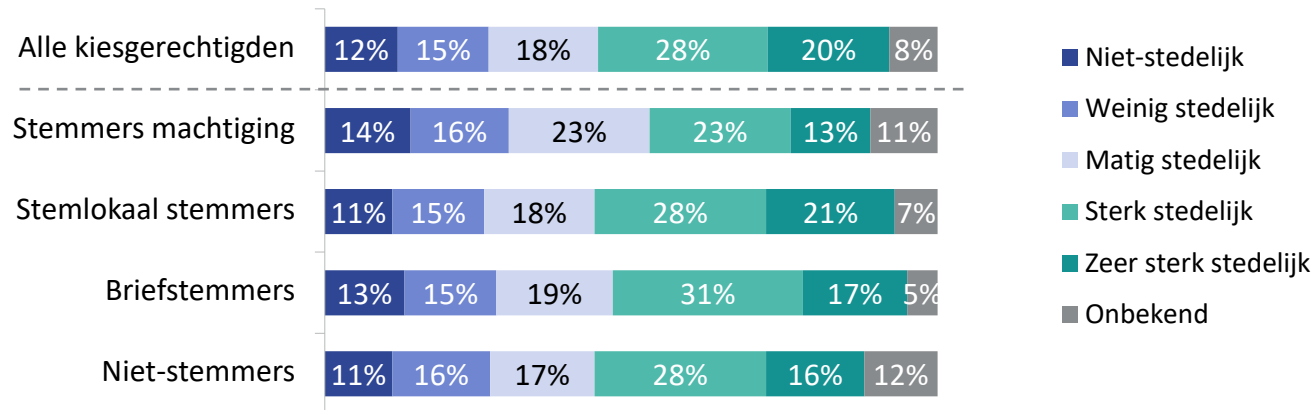

Profiel type stemmers

Regio

Stedelijkheid

De vragen die we gesteld hebben

A. Algemeen

A2. Heeft u (of heeft iemand voor u) gestemd bij de Tweede Kamerverkiezing van 15, 16 en 17 maart 2021?

A3. Op welke manier heeft u gestemd?

A1. Heeft u al eens eerder gestemd bij een verkiezing? *Hiermee bedoelen we bijvoorbeeld de Tweede Kamerverkiezing in 2017, de Gemeenteraadsverkiezing in 2018, de Europese verkiezing in 2019 of de Provinciale verkiezingen in 2019.*

A2b. Bij de afgelopen Tweede Kamerverkiezing zijn vanwege corona, extra maatregelen getroffen om veilig te kunnen stemmen. Denk hierbij aan de gezondheidscheck voor kiezers en stembureauleden, maatregelen om 1,5 meter afstand te houden, vervroegd stemmen, stemmen via volmacht of briefstemmen. In hoeverre bent u het eens met onderstaande stellingen

B. Vragen voor kiezers die iemand gemachtigd hebben

B1. U heeft aangegeven via een volmacht te hebben gestemd. Wat was voor u de belangrijkste reden dat u iemand een volmacht heeft gegeven om voor u te stemmen?

B2. Heeft u een aanvraag ingediend bij de gemeente voor het machtigen van iemand die voor u stemde?

B2a. Op ongeveer welk moment heeft u de aanvraag voor een schriftelijke volmacht ingediend?

B3. Wanneer het niet mogelijk was geweest om iemand een machtiging te geven, was u dan zelf gaan stemmen?

B3b. Kunt u kort toelichten waarom u dan niet zelf zou gaan stemmen?

B4. Als kiezer van 70 jaar of ouder had u de mogelijkheid om ook per brief te stemmen. Wat was de belangrijkste reden dat u daar niet voor heeft gekozen?

B5a. Wanneer u bij een volgende verkiezing per brief zou kunnen stemmen, zou u dan uw stem per brief uitbrengen?

B5b. Wanneer u bij een volgende verkiezing één of twee dagen voorafgaand aan de verkiezingsdag vervroegd kan stemmen, zou u daar dan gebruik van maken?

C. Vragen voor kiezers die niet zijn gaan stemmen

C1. U heeft aangegeven dat u niet gestemd heeft. Wat was voor u de belangrijkste reden dat u niet heeft gestemd?

C2. U heeft aangegeven dat u niet bent gaan stemmen omdat u vanwege uw gezondheid geen risico wilde lopen op een corona-besmetting. Wat was er voor u nodig geweest om wel te gaan stemmen?

C3a. Was u op de hoogte van de coronamaatregelen die in het stemlokaal zijn genomen om het stemmen veilig te laten verlopen?

C3ab. Hoe heeft u de informatie over de coronamaatregelen die in het stemlokaal zijn genomen om het stemmen veilig te laten verlopen verkregen?

C3b. U had ook de mogelijkheid om iemand anders een volmacht te geven om voor u te stemmen. Wat was voor u de belangrijkste reden dat u daar niet voor gekozen heeft?

C4. Als kiezer van 70 jaar of ouder had u de mogelijkheid om ook per brief te stemmen. Wat was de belangrijkste reden dat u daar niet voor heeft gekozen?

C5a. Wanneer u bij een volgende verkiezing per brief zou kunnen stemmen, zou u dan uw stem per brief uitbrengen?

C5b. Wanneer u bij een volgende verkiezing een of twee dagen voorafgaand aan de verkiezingsdag vervroegd kan stemmen, zou u daar dan gebruik van maken?

D. Vragen voor mensen die zelf zijn gaan stemmen (in een stemlokaal)

D1. Wist u vooraf hoe u bij de Tweede Kamerverkiezing uw stem kon uitbrengen?

D1b. Op welke manier heeft u gehoord over hoe u bij de Tweede Kamerverkiezing uw stem kon uitbrengen?

Vragen over de keuze voor de dag

D2. Op welke dag heeft u gestemd?

D2a. Wat was voor u de belangrijkste reden dat u op 15 of 16 maart bent gaan stemmen?

De vragen die we gesteld hebben

D2ab. Wanneer het niet mogelijk was geweest om op 15 of 16 maart uw stem uit te brengen, had u dit dan op 17 maart gedaan?

D2ac. Kunt u kort toelichten waarom u dan niet op 17 maart zou gaan stemmen?

Vraag D2b. Wat is de belangrijkste reden waarom u op 17 maart heeft gestemd?

D3. Hoe laat bent u gaan stemmen?

Stemmen voor iemand anders

D4. Heeft u een volmacht gekregen om ook voor iemand anders te stemmen?

D4a. Van hoeveel personen heeft u een volmacht gekregen om voor hen te stemmen?

D4b. Wat was de belangrijkste reden waarom u een volmacht heeft gekregen?

Bekendheid en ervaringen met covid-maatregelen

D5. Was u op de hoogte van de coronamaatregelen die in het stemlokaal zijn genomen om het stemmen veilig te laten verlopen?

D5ab. Hoe heeft u de informatie over de coronamaatregelen die in het stemlokaal zijn genomen om het stemmen veilig te laten verlopen verkregen?

D5b. In welke mate was u voorafgaand aan de verkiezing op de hoogte van de volgende coronamaatregelen in het stemlokaal?

D6. Werd u in het stemlokaal gevraagd het mondkapje (kort) af te doen om zo uw identiteit vast te kunnen stellen?

D6a. Heeft u hiertegen bezwaar gemaakt?

D6b. Wat was uw bezwaar tegen het afzetten van een mondkapje?

Toegankelijkheid, hulp uitbrengen stem

D8. Was bij de ingang van het gebouw duidelijk aangegeven hoe u bij het stemlokaal moest komen?

D8a. Kunt u kort toelichten waarom het voor u niet duidelijk was hoe u bij het stemlokaal moest komen?

D9. Was het binnen in het stemlokaal voldoende duidelijk hoe u moest lopen? (richting de tafel met stembureauleden, het stemhokje, de stembus en vervolgens de

uitgang)

D9a. U heeft aangegeven dat het voor u in het stemlokaal niet duidelijk was hoe u moest lopen. Kunt u kort dat kort toelichten?

D10. Heeft u problemen ervaren met de toegankelijkheid van het stemlokaal waar u gestemd heeft?

D10a. Welke problemen heeft u ervaren?

D11. Heeft u problemen ervaren bij het uitbrengen van uw stem?

D11a. Welke problemen heeft u ervaren?

D11b. Heeft u een van de stembureauleden gevraagd uitleg te geven?

D11c. Heeft u de uitleg ontvangen?

D11d. Heeft u hulp gehad in het stemhokje bij het invullen van het stembiljet?

D11e. Van wie heeft u hulp gekregen?

Drukke

D12. Hoe lang heeft u ongeveer moeten wachten voordat u het stemlokaal kon betreden?

D13. Kon u binnen in het stemlokaal voldoende afstand (1,5 meter) tot anderen houden?

D13a. Waarom was het niet (altijd) mogelijk om voldoende afstand (1,5 meter) tot anderen te houden?

Vragen over briefstemmen aan kiezers die in het stemlokaal zijn gaan stemmen

D15. Als kiezer van 70 jaar of ouder had u de mogelijkheid om ook per brief te stemmen. Wat is de belangrijkste reden dat u daar niet voor heeft gekozen?

D16. Wanneer u bij een volgende verkiezing per brief zou kunnen stemmen, zou u dan uw stem per brief willen uitbrengen?

Vervroegd stemmen

D17. Wanneer u bij een volgende verkiezing een of twee dagen voorafgaand aan de verkiezingsdag vervroegd kan stemmen, zou u daar dan gebruik van maken?

De vragen die we gesteld hebben

Tellen

D18. Bent u gaan kijken naar het tellen van de stemmen?

D18a. Weet u dat u bij het tellen van de stemmen aanwezig mag zijn?

D18b. Zou u bij een volgende verkiezing gebruik maken van de mogelijkheden om bij het tellen van de stemmen aanwezig te zijn?

E. Vragen voor briefstemmers (kiezers 70+)

E1. U heeft aangegeven dat u gestemd heeft via een briefstem. Wat was voor u de belangrijkste reden om uw stem uit te brengen via een briefstem?

E1a. Waar heeft u de briefstem ingeleverd of op de post gedaan?

E1b. Wanneer heeft u ongeveer de briefstem ingeleverd of op de post gedaan?

E2a. Vond u het moeilijk / lastig om per brief te stemmen?

E2b. Wat vond u moeilijk / lastig bij het invullen van de briefstem?

E3a. Heeft u informatie opgevraagd of opgezocht over het invullen van de briefstem?

E3b. Waar heeft u informatie gevraagd?

E4. Zou u in de toekomst weer gebruik willen maken van briefstemmen?

E5. Wanneer u bij een volgende verkiezing één of twee dagen voorafgaand aan de verkiezingsdag vervroegd kan stemmen, zou u daar dan gebruik van maken?

Contact

Contact

Sjoerd van Heck

Research Manager

+31 20 6070 769

sjoerd.vanheck@ipsos.com

Femke Halman

Research Executive

+31 20 6070 735

femke.halman@ipsos.com

Aideen Hearn

Research Executive

+31 20 6070 881

aideen.hearn@ipsos.com

DANK U